সং. ৭৭৬

वृ॰ प्रा॰ ॐ श्रीगणेशायनमः वृद्धिश्राद्धंलिख्यते मांगल्यस्ना

१ नं संध्यादेवपूजा वैश्वदेवः सर्वसव्येनकार्यं लिखि

तगणेशपूजा वसुधाकावारः मातृस्थापनं वसोर्धा

रा वृद्धिश्राद्धं तेषांप्रकारः महागणपतयेनमः

आचमनं प्राणायामः स्वस्त्ययनं अपवित्रःइत्या

दि सप्तव्याधा·नमः स्वाहायैस्वाहा ये·मातृपूजनो

पहाराणां पवित्रधारणं भूरादिजपः उपास्मै:मधु २

अद्ये· इत्यादिप्रयोगः एतस्यविवाहोत्सवकर्मप्रारंभनि

मित्तं सर्वारिष्टपरिहारार्थं सर्वकामसमृद्ध्यर्थं अ

विघ्नेनकर्मणांसिद्ध्यर्थंच श्रीगणेशांबिकयोःप्रीत्य

र्थं श्रीगणेशांबिकयोःसानुकूलार्थं श्रीगणेशगौ

षोडशमातृकाणां वसोर्धारासहितानां स्थापनं प्रतिष्ठा
पूजनमहं करिष्ये एतस्या उद्दिश्य पूर्वाह्णे कुर्यात्
पूर्वाह्णे वैमयी वृद्धिं विनाजन्म निमित्तकमिति श्रीम
न्गणपति स्थापयामि गौरी· शची· मेधा· सावि पद्मा·
त्री· विजया· जया· देवसेना· स्वधा· स्वाहा· मातरं·
लोकमातरं· धृति· पुष्टि· तुष्टिं· श्रीगोत्रदेवता· तत्र
श्लोकाः गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जा
या देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः धृति
पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मदेवतया सह गणेशपूर्विका
ह्येता वृद्धौ पूज्याश्च षोडश नासाप्रतिष्ठा पूजा गुड
धूपः नालिकेरार्घः पूगपत्राणि नैवेद्यः श्रमवंदनं

वृ॰ श्रा॰ धः यथाकृतानिहृद्वैविघ्नं गणेशगौर्यादिमातृभ्यो
२ वः स्वाहा नमस्कारः उत्तरायाह दीर्घमायुरस्त्विदस्या
2 दि गणेशगौर्यादिमातृणां पूजनकर्मणः सम्पूर्णा
र्थं श्रीगणेशाम्बिकयोः प्रीत्यर्थं गणेशाम्बिकयोः
सांगफलार्थं आदित्यादिनवग्रहाणां प्रीत्यर्थं आदि
त्यादिनवग्रहाणां सांगफलार्थं यथासंपन्नेनान्नेन
दक्षिणापर्यन्तेन भोजनेन यथासंख्याकान्ब्राह्मणान् ॥
स्ति॰ नृ यजमानं तर्पयन्ति भगवत्यौ गणेशाम्बिके तथा आ
दित्यादिनवग्रहाः प्रीयन्तां दक्षिणाः पान्तु त्यादि
स्वस्ति॰ उ अस्य गणेशगौर्यादिमातृणां पूजनकर्म
णः मस्तु गृहे वृद्धिः उत्तरे॰ मस्तु॰ ततो वसोर्धारा गृ

हस्यसर्वकरापेउत्तरकारापेवा कंडा लग्नांवसोर्ध्वा।
तांसम्मधा राघृतेनात कार येत्पंच धारा वावातिको।
यांनबोच्छिती ॥ पुण्येनबावसो श्रीरीकाद्यास्तो मांच स्ता
देवताष्ठ्रीष्मलक्ष्मी धृतिर्मेधास्वाहाप्रज्ञासरस्वती श्रा
तधारमितिमंत्रेणामंत्रावृत्य आवलस्या उदकंसवा।
शिरसिमेलिका: शांतयारस्तुसमिति ७ धाराशिरसे
मेसनसम्प्रधारकार्या: गृहनिर्गमवामेचवसोर्ध्वस्याच
वैदिका कार्याविवाहेविप्रजिर्ग्दैवौष्ठ्रव्यदक्षिणे गृहे
वैपश्चिमद्वारेसप्याउत्तरएवच वक्षिताव वसोर्ध्वाराग्र
हनिर्गमदक्षिणे नासांप्रतिष्ठा पूजा नमस्कार: त
तोरदृष्टिपाद्रु वदुवासौगयेचांतमध्येतनष्टकास्त्र

१·श्रा· तथा हे केवल्य प्रोक्ता अन्यत्रापि निनासह वृद्धौ श्राद्
२ श देवान्ये तवैवान्वष्टकासु च षट् दर्शे तत्रैवाथ वृद्धे ए
3 का एव हि ये हनि नगरखंडे तेषां प्रकारः विश्वेषां दे
वानां हेतु गमापितृराणां वतारि युग्मानि पूर्वाभिमु
खाः अन्वारः अष्टवः विश्वेदेवाः स्त्रीणां विश्वेदेवा न
भवंति उक्तं च अन्वष्टकेपि स्त्रीभ्युष्णु नन स्त्रीभ्यश्च
स देवत्वं नाभ्युदये देवं वृद्धौ तेथ श्रोव स देवत १
नाभ्युदये देवत्वं वृद्धावित्ति वचनात् उत्तराभिमुखा।
अष्टवः २ पैतृकाः पीठस्य पूर्वदिक्कोणे अन्ये मात ६५।
वदुक्त मेरासर्वे पश्चिम दिक्कोणे अन्ये मातामहीव
तु पूर्वस्यां दिशि आदिः पश्चिमाया यंत्रः एवं प्रदत्ति

गांभवति पूर्वाग्रैः प्रदक्षिणमुपचार इति वचनात् वैश्वदे
वपीठात् दक्षिणभागे पूर्वाग्रे ग्रस्थौ यजमानः श्राद्धकर्मा
मं विश्वेदेवानां पीठे दक्षिणकोटिस्थः वटुः प्रथमः
उत्तरकोटिस्थः अन्यः पूर्वाभिमुख एव यजमानो ऽ
त्र पितॄणामपि पदार्थान् कुर्यात् पितॄणामपि यवैः
सर्वं श्राद्धारंभः श्राद्धोपने सर्वं भवः नांदीमुख वैश्व
देवश्राद्धं दृष्टा स्वस्ति न इन्द्रो पात् श्राद्धमन्ते एवं सर्व
एवं वः सर्वत्र मातॄणामपि यवान् गृहीत्वा प्राङ्मुख एव प्र
दक्षिणं कुर्वीत सर्वाया नांदीमुखी मातृश्राद्धे पुत्रा
८ स्वस्ति न इन्द्रो पा श्रा सर्वाया नांदीमुख पितरो पा श्रा =
श्रा सर्वाया नांदी मातामहश्राद्धे पा श्रा सर्वाया

वृ.श्रा.
४
नांदीमु. मातामहि. पाद श्रा. अंगाणाया मः स्वस्ति
नो मेमी. अत श्रीगणेशायनम: अपवित्रहत्वा
दिद्य देवताभ्यश्चपितृभ्य: नम: स्वाहायै स्वाहायै।
नित्य. श्राभ्युदयिकश्राद्धोपहारारणांपवित्रताऽस्तु
भूर्भुवादिजप: उपात्तो. मधु २ अद्यादिअयोग: श्री
तोक्तपुण्यफलावाप्त्यर्थं अस्य विवाहोत्सवक
र्मप्रारंभनिमित्तसर्वा. रिष्ट सर्वकामस: अविघ्ने. पर्येचा।
अमुकगोत्राणांनांदीमुखमातृ. महीना अमु।
की २ देविदानां नांदीमुखीनां गोत्रा. नांदीमुख
पितृ. महानां अमुका २ शर्मराणांनांदीमुखानां
गो. नांदीमुखमातामह. हानां मु. २ शर्माणा नां

दीमुखी गो॰ मातामही॰ हीनां अमुका॰ ३ देविदा॥
नांनांदीमुखीनां नांदीमुखवैश्वदेवपूर्वकं पार्वण
वत्कृष्टयाविधिनायुष्मदनुज्ञया आभ्युदयिकश्रा
द्धमहंकरिष्ये नांदीमुखाविश्वेदेवा इदंवः आस
नं स्वंसर्वत्र॰ गोत्राःनांदीमुखीमातृःमहाःअ॰दे
विदाःयथा॰ इदंवः आसनं एवंद्वितीयवर्यै एवंस
र्वेषां गोत्राःनांदीमुखापितृःमहाः शर्माणोयथा॥अ॰
गोत्राःनांदी॰ मातामहाः अः शर्माणोयथा॰ गोत्राः
नांदीमुखीमातामहीमहाः अमुकदेविदाःयथा॰
नांदीमुखान्विश्वान्देवान् आवाहयिष्ये ॥नांदी
मुखीमातृरावाहयिष्ये नांदीमुखान्पितृनावाह

वृ॰श्रा॰ पिठ्य नांदीमुखान् मातामहान्नांस्त्रा॰ नां॰मुखीमा
५ तामहीरावा॰ विश्वे॰ अर्घ ४ पितृणामर्घ १२ पवित्रे
छेदेसर्वत्र शंन्नोदेवी॰ यवोसि॰ नी॰ इदमन्नादिपूजा॰॥
5 नांदीमुखानां विश्वेषांदेवानांमर्घपात्रा॰ तृ तत्रः।
पितृणामर्घस्त्राण यवोसिसोम॰ एक्तः पुष्पाणिनांदीमु
खानुलोकानप्रीणाहिनः स्वाहा अत्रवदत्ताहिस्वा॰
आ नांदी॰मा॰नां॰पि॰नां॰मा॰नां॰मा॰हीनांमर्घपात्रा॰
तृ भूर्भुवःस्वः नां॰विश्वेभ्यो॰ यादिव्या॰ अर्घ॰ भूर्भु
वःस्वः नांदी॰ मातृभ्योनमः यादिव्या॰ नु गोत्रेनां
दी॰ मातःस्व॰देविदेएततेएर्घ्यं एवंसर्वत्र प्रथम
पात्रमध्येसर्वाणिपवित्राणिमुक्त्वा उत्तानंपात्रंभू

र्भुवः स्वरितिमंत्रेणाग्र्ये संस्थाप्य अर्घौदकावंदनं आ
चारा हस्तेमंत्रवंदनादिपूजा यथादत्तं·नांदीमुखा·
विश्वेदेवावः स्वाहा यथादत्तं·नांदी·मातृ·महः स्व·
दैविदाः यथा·स्वाहा एवं सर्वत्र इदं·अर्घ्यं तत्र आव
मनं भूर्भुवः स्वः अक्षतानमी·हरी यवान् विकीर्य·
भोजनसंकल्पः निरग्निरग्नेकारणा हुपाहे पितृपा
वेणां भस्मनाहतनमर्यादाता नागरो यांत्य धोगतिं नग
रवंडे पितृणामपि हव्यं रक्षा भूर्भुवः स्वः पृथिवी ते·
पात्रं द्यौः·वः स्वाहा भूरादि जपः उपास्मे मधु २
अघादि प्रयोगः अयं स्नातस्य विवाहोत्सवकर्मणा·
सर्वा·सर्वे·च·च गोत्राणां मां·मातृनां·पितृनां·

श्रा॰ ६

मातामह॰ प्रमातामहानां नाँ॰ मा॰ प्रमातामहीनां

म्र॰ देविदानां नां॰ वैश्वदेवपूर्वकस्य श्राभ्युदयि॰

कस्यपार्वणाचकब्धयविधेर्य॰ ल्र विकिरमंत्र:

अग्निसोमपाश्चयेजीवायकभागवहि: कृता: तेषाम

नुप्रदास्यामिविकिरंत्यार्ग्हेलवोस्तरणा जप: उपा॰

सै॰ मधु२ पिंडपात्रेजप: अवनेजनं गोत्रेनां॰ मा

ना अग्रक्कीदेविदेअवनेनिल्वया॰ एवंसर्वत्र पिंडा॰

दानं दधिवदराद्दानमिश्रा: पिंडा: गोत्रेनां॰ मात:

म्र॰ देविदेलत्तेया॰ एवंसर्वत्र भूर्भुवः:स्व: वारद्वा॰

यंकुर्यात् प्रत्यवनेजनं २स्मत्र नांदीमुखेभ्योवास:

वंदनादिपूजा नैवेद्य: अन्नाच्छादन॰ इदंनैवेद्यंप्त्र॰

6

गोत्रानां॰ मातृ॰ मह॰ गोत्रानां॰ पितृ॰ अमु॰ शर्माणः
गोत्राःनां मातामह॰ गोत्रानां दी॰ मातामही॰ म
द्यः त्र देविदः यथायथा विभागंनैवेद्यंवः स्वाहा
अत्रोष्ठा॰ नैवेद्यो:पिंडानामर्चनं हल अन्नेनपिंड
दानेनगृहे॰ उत्त॰ ममस्तु ततः आचमनं आयुर्विद्या
धनंदत्तयशः शौर्यंचतुष्कलां पुत्रांदत्तसुखंदत्त
सर्वान्कामश्चदत्तमे नमस्कारः ततःवरं कन्यावा
प्राङ्मुखंदेहल्यां उपवेश्यसंबंधिनीस्त्रीपीतवस्त्रा
च्छादितस्यवा तस्याःशिरसिपूर्वैराव्रीहीन्विकिरेत्
तस्यदक्षिणहस्ते लोहकंकणबंधनं एकैकौकिका
चारः वरोनमस्कारंकुर्यात् पुत्रायुर्दीर्घमायुरस्त्विति

दक्षिणाः

वृ॰ श्रा॰ दि दक्षिणा संकल्पः अस्य श्राद्धस्य॰ हिरण्य सवर्णा

७ दक्षिणाः पांत्वित्यादि॰ यंता नांदीमुखो मातरः प्रीयं

7 तां नांदीमुखाः पितरः प्रीयंतां नांदीमुखाः मातामह

हाः प्रीयंतां नांदीमुखाः प्रमातामहाः प्रीयंतां यासा

मुद्दिष्टास्ताः प्रीयंतां येषां ते प्रीयंतां नां॰ स्वाहांवा

चयिष्ये नां॰ मातृभ्यः स्वाहोच्यतां नांदी॰ पितृभ्यः

स्वाहोच्यतां एवंसर्वत्र भूर्भुवःस्वरिति उदकशेषं

निनीय पुनर्दक्षिणासंकल्पः सौम्याः पितरः संतु

गोत्रंनोवर्द्धतां दातारोनोभिवर्द्धंतामित्यादि नांदीमु

खाविः नां॰ विश्वेदेवाः प्रीयंतां नां॰ भवंतु आशि

षः पिंडचालनं भूर्भुवःस्वः पात्रचालनं भूर्भुवःस्वः

संवरमभुद्रः आदित्याद्याग्रहाःप्रीयंतामित्या
दि ब्राह्मणाहस्तेसलिलंभवंतोब्रुवंतु अयंहेत्यादि·
तिथौ शाखो· प्रार्थ्यसतस्यावैवाहोत्सव·ञं स
र्वा·सर्व· अवि·र्यंच गोत्राणानां·मातृ·हीनां
गोत्राणां नां·पितृ·णां· गो·नां·मातामह·हानां
गो·नां·मातामही·हीनां मां·वैश्वदेवपूर्वकस्य
आभ्युदयिकस्यश्राद्धस्य ·पा·चलश्चयविधिना·
मस्तु महेह· उक्त·मस्तु स्वयम्भुवाजिनामितिवि
सर्गः भूर्भुवःस्वरि न्युदकधारा भूर्भुवःस्वरिति
८ वर्द्धापनं आयुर्विद्याधनदत्तयशःशौर्यचपुत्रकंस
६·गृ· प्रजांपशुसर्वंदांसर्वान्कामांश्चप्रयच्छमे नमस्कारः

वृ·श्रौ· इतिवृद्धिश्राद्धंसमाप्तं अथकन्यावरणंलिख्यते
८ अनन्तरा ग्रजन इत्युक्त्वा परितोषेन कन्यावरणा
यंगच्छतोवरकान् अनुमंत्रयेत् अभिगमनेआ
8 चार्यपुष्पफलयवानादायोदकुंभंचादाय कन्या
पितृमंडपद्वारेगत्वा अमुकगोत्रः अमुका अमुक
शर्मा अहंभोः इतित्रिःकथयंति ततःप्राङ्मुखाः
कन्यादातृग्राह्याः पीठोपरिकन्यामुपवेश्य कन्या
याःपश्चिमतः उपविशंति वरकाःआचार्यप्रमुखा
कन्याग्रतःपश्चिमाभिमुखाउपविशंति गोत्रना
मान्यनुकीर्तयंतः कन्यावरयंति उभयतोरुचिते
ऋत्विपात्रीमाभिमृशंति अनाधृष्टमितिमंत्रेणाउ

दक्षंभस्तं उदकपूर्णां शुभ्याद्दत्तफल यवहिरण्य
मिश्रंपूर्णांपात्रीं यज्ञीयकन्यादत्तां उत्तमभावे रूप्यमयीं वा
अभिमन्त्रयन् : ध्यानः प्रजाभिस्ति कन्याया आचार्य
उत्थाय मूर्द्धनि करोति प्रजां त्वयि दधामि पशून् त्व
यि दधामि तेजो ब्रह्मवर्चसं त्वयि दधामि ततः कन्यां आ
चार्यः कन्यामूर्द्धनि तां पात्रीं करोति तिष्ठन् एवं प्र ३५
तिपत्तौ वरविनिवोरप्रागत्यं कन्यकया पतिनेवप्रतिष्कृ
ताकर्म भवति पश्चात् दद्यात् मः इति कन्यावरयो
मध्यतो वरदानाचारः वरस्य पादौ प्रक्षाल्य
६ लाटे कुंकुम चिह्नं कृत्वा वस्त्रयुग्मं हेमकार्पासंगोप
९.श्री वीतं दद्यात् ततो वरस्य हस्तवामयुगमाद्योपवीतस्य

२·प्रा· मांगल्यंकन्याप्रदःकरोति ततोऽक्षतान्गृहीत्वा
८ वरस्यदक्षिणांजान्वारभ्यइमंमंत्रंपठति नासिका
9 लोम्निसंनिधियेक्षतान्नोक्षतानाखुरोगिणः अव्यंगे
अक्लीवेअपतितेत्वयिकन्याभविष्यति १ या
देवंपतितेनानस्याहृश्यादोषविवर्जिते तुभ्यंकन्या
प्रदास्यामिदेवाग्निसंनिधौ २ ततोवरस्यसप्त· गुरु
भिःपूगैर्युक्तानिनागवल्लीदलानिददाति पुरायाहं
दीर्घमायुरस्त्वित्यादि अस्यविवाहांगभूतताम्बूला
दानकर्मणःप्रतिष्ठासिध्यर्थंहिरण्य·बहुभ्य
ब्राह्मणेभ्योहंसंप्रददे योयस्य· ततोवरोपिदक्षिणा
संकल्पं पुरायाहंदीर्घमायुरस्त्वित्यादि अस्याक्षि

१ यज्ञकर्मणः प्रतिष्ठासि · हि · वृहत्कृत्वा · ददे योग्य
स्य · दक्षिणाः पांत्विन्यादि उभौ युगपत्तपटत्तः इत्या
दि सर्वलौकिकं इतितांबूलदानं अथ प्रतिश्रुत्वा क
र्म आसादनी बर्हिर्ब्रह्मा प्रणीता पवित्रे त्रच्छेदना
नि आज्यं धान्यं चरुः स्रुवः स्रुक्मेक्षणा उपगृहस
मिदर्भाः पूर्णपात्रं मितिक्रमात् अथ कुशंडिका
आचमनं प्राणायामः स्वस्त्ययनं प्रयोगः पं
चभूसंस्कारः अग्निस्थापनं परिसमूहनादिक
र्तव्यं आरवाटकं ब्रह्मासनं प्रणीतासनं आत्मा
सनंच अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मस्थापनं भूर्भुवः स्वः प्र
तिष्ठापनं पुष्पैरर्चनं उत्तरतः प्रणीतास्थापनं को

र॰प्रा॰ वःप्रणयतीति भूर्भुवःस्वःप्रतिष्ठापनं पृथ्वेरर्वतं
९॰ दक्षिणांजान्वाच्य छित्त्वा स्तरणं पवित्रे प्रादेशेन
मापयित्वा कुशेन छिनत्ति पवित्रे स्थ इति मंत्रेण
10 पवित्रे वैष्णव्या विष्णुभ्युत्य कुशान्तरणाभ्यांग्र
दक्षिणमग्निर्विः पर्युक्ष्य महीनांपयोसीत्याज्य
स्थाल्यादानं इषेत्वेत्यधिश्रयणं स्रुवः प्रतस्यप्रो
क्षणं संमार्गः पुनःप्रतपनं प्रोक्षणं ऊर्जेत्वेत्याज्य
स्योत्पवनं उद्वासनं स्रुवे उदकं कृत्वा सवितुष्ट्वेत्या
ज्यसंस्कारः सवितुर्वस्त्युदकसंस्कारः उदकेन दाणि स्रुवे
यं तेनोदकेन सर्वस्य प्रोक्षणं शेषं प्रणीतास्वासमद
शासमिधो जुहुयात् विष्णोर्हस्तोसि अनेन मंत्रेण

वामहस्तेन उपग्रह दक्षिणो हस्तेन स्रुवयो ग्रहणं
वायव्यकोणा दारभ्य अग्नेय्यांत्वमग्ने प्रमतिरिति
स्रुवेणाज्यं जुहुयात् त्वमग्नेहिरण्यरूपोसि
जगती त्वमग्नेप्रमतिः दाभ्यस्वाहा निर्ऋत्यकोणा।
दारभ्य ईशान्यां यस्येमेहिमवंत इत्याज्यंजुहुयात्
यस्येमेहिरण्यगर्भः कालिष्टुप् यस्येमेहिमवंतो·
विधेमस्वाहा अग्नयउत्तरतः सोमायदक्षिणतो।
जुहुयात् मध्ये[illegible]कृत्तयः ॐअग्निर्जनित्तासभ्य
मकादराजायांददात्स्वाहा सोमोजनिमान्समाध्य
मकीदंपाजनिमंतंकरोतुस्वाहा पूषाहाजनिमान्स
माध्यमकीदायेपित्रामात्राभ्रातृभिर्जानिमंतंकरोतु

दृ·श्रा· स्वाहा इति स्रुवेणाज्याहुतीं जुहोति ततः स्विष्ट·
११ कृतं जुहुयात् उदको· ततो भूरादि सप्तकं जुहुयात्
प्रायाहं दीर्घमायुरस्त्वित्यादि अस्य यजमानस्य
तस्य विवाहांगत्वेन निष्कृता कर्मकर्मणः प्रतिष्ठासि
ध्यर्थं हिरण्यदक्षिणा· प्रव्यं कर्मांगदेवताः प्रीत्य
र्थं कस्मै दे दे भवन्त्यः कर्मांगदेवताः प्रीयंतां उपग्रह
कुशाग्रं स्रुव्यग्रं ममध्ये स्रुवे मूलमाज्यस्थाल्यां कामे
राग्रतिप्य अग्ने वासोमीत्यनेन मंत्रेण उपग्रहकुशा
मग्नौ प्रक्षिप्य त्रिस्रः समिधो जुहुयात् पवित्राभ्यां त्रिः
पर्युक्षणं इदमापः इति त्र्यृचेन पवित्राभ्यां मार्जनं पवि
त्रैग्नौ प्रक्षिप्य बर्हिर्होमः प्रायश्चित्तविशेषकः यज्ञ्या

स्यमानं पूर्णपात्रं सहिरण्यं ब्रह्मन् तुभ्यमहं संप्रददे
अस्य प्रतिश्रुताकर्मकर्मणः संपूर्णार्थं कर्मांग
देवतानां प्रीत्यर्थं यथासंपन्नेनान्नेन तृप्तिपर्यंतेन
भोजनेन ब्राह्मणमेकं यजमानस्तर्पयति भगवंतः
उत्सर्जनब्राह्मणाः शंतः पचीनाथांगतिः शंतन इंद्रा-
ग्नी इति स्तं जपेत् त्वयावैयज्ञेकामा इति जपेत् अ
स्य यजमानस्य कृतस्य विवांह मलमसि कृताकर्मकर्म
णो मन्त्रपूर्णतातिरिक्तो गृहे उत्तरे मस्तः इति
निष्कृताकर्म अथ इंद्राणीकर्म विवाहात्पूर्वास्मि-
६६ न्दिने पश्चिमरात्रौ कन्यागृहे वेदिकायां एतत्कर्म भ
वति तत्र आचमनायाज्यभागांतं कृत्वा कृतमंगल

वृ॰ ष्मा॰ स्नातांकन्यां रक्तमहतंवासः परिधाय पश्चाद्दक्षिण: क
१२ न्यांमुपवेश्य अन्वारब्धायांमहाव्याहृतिभिर्हुत्वा
12 आज्याहुतीर्जुहोति ॐभूःस्वाहा भुवःस्वाहा स्वः
स्वाहा भूर्भुवःस्वःस्वाहा अग्नयेस्वाहा सोमाय॰
प्रजापतयेस्वाहा॰ मित्राय वरुणाय अर्यम्णे इंद्राय॰ इंद्रा
ण्यै॰ गंधर्वाय॰ भगाय॰ पूष्णे॰ त्वष्ट्रे॰ बृहस्पतये॰ राज्ञे
प्रत्यानीकाय॰ एवंसप्तदश आज्याहुतीमहाव्या॥
हृतिभिःसहसप्तविंशति हुत्वा मंत्रअस्मिनमहोत्सवा॥
वैवर्त्तनार्थचवस्त्रःअष्टौवाअविधवाःपूर्णाःस्त्रि
यः स्वरयामंत्रेणच अंहतर्पायित्वा भगविवाहं अस्य
गस्य इंद्राणीकर्मसमुद्रधार्थ्यकर्माग॰ यथासं॰ ब्रा

स्रवामेकंग्रहंतर्पयिष्ये भगवत्यः प्रीयंतां इतिसंक
ल्पंकुर्यात् ततःमहाव्याहृतिभिरित्यादिराशेषांत्या
नीकार्यैत्यंतंहुत्वा वैश्रवणायस्वाहा ईशानाय
स्वाहा वैश्रवाहुतीश्चाधिकेजुहोति मृद्धस्त्रीत्वर्प
णं ब्राह्मणभोजनसंकल्पः ततःस्विष्टकृतादि
तंत्रशेषंसमापनीयं कर्मापवर्गेब्राह्मणभोजनं॥
प्यकु इतिइंद्राणीकर्म अथविवाहकर्म उपहा
रः वर्हिर्ब्रह्मादिहलमेद्दाराचलहस्कस्निविर्ज ला-
जाःशमीपलाशमिश्राः उदकुंभःसोपस्करः
दृषदुपलौ शमीगर्भाश्ववत्कुलवकु मधुपर्कोपा-
हारः तांम्रपात्रत्रयं कांस्यपात्रद्वयं दधिमधु

वृ·श्रा· र्त्तानिमिश्राणा मधुपर्कः कथ्यते तांम्रपात्र

१२ ३ मड्डिको वाससी उपानहौ मीटल कूर्च यव

२ शलली इत्यादि आचमनाद्याज्यभागांतंकृत्वा

13 स्वस्तिवाचनंकर्त्तव्यं स्वस्तिवाचकस्ता ब्राह्मणा हा·

ले उरायाहं दीर्घमायुरस्त्वित्यादि स्वस्तिर्भव

न्तु अस्ययज्ञमानस्यतस्यविवाहांगस्यस्वस्तिवाच

नकर्मणाः प्रतिष्ठासिध्यर्थं हिरण्यंकृत्वांग गोशां

विकयोः प्रीत्यर्थं स्वस्तिवाचकब्राह्मणेभ्यो हंसंप्र

ददे योयस्य· दक्षिणांयांमित्यादि ब्राह्मणा हस्तो·

स्वस्तिभवन्तो ब्रुवंतु अस्यविवाहांगस्यस्वस्तिवा·

चनकर्मणो· वन्हेः प्रसादात्सर्वपरिपूर्णमस्तु

गृहे॰ उक्त॰ मस्तु ततः आगतस्य वरस्य स्थालिका-
वकाश्वलनानमुञ्चंति तदादंपतीशांमीगर्भास्त्र
क्षुवकपेयरांकृतत्तः वेयाउक्तास्तः त्रीणिपीठा-
निस्थापयेत् ततः वरकन्याप्रदक्षिणीस्तुतः दा
तर्दक्षिणतः कन्याजननीच ततः कन्यादाता-
कूर्चं गृहीत्वा तिष्ठन्नुदङ्मुखः पठति ॐसाधुभ
वानास्तामर्चयिष्यामोभवंतं ॐअर्चयेतिवरः
कथयति कन्यादाता कूर्चः २ प्रतिगृह्यतां ॐ-
प्रतिगृह्णामीतिवरः ततः पीडउक्तरांकूर्चंआरो
प्यपूर्वाभिमुखउपविशाति वक्ष्यमाणांमंत्रेणाग्र
हंवर्ष्मान्दासनि कूर्चमध्यास्तेधितिष्ठतिवा ततः

वि॰प्र॰ कन्यादानाडदङ्मुखउपविशति दाता पाद्यं३
१४ प्रति गृह्णत्ः ॐविराजोदोहोसि-दोहः इतिमं
त्रेराजमंगत्वा स्वचरणा योर्निनयेत् दाता अ
र्घ्यं २ प्रतिगृह्णन्तो ॐप्रतिः मीतृप्यपः प्रतिगृ
ह्यतूर्सीनिनयेत् दाता आचमनीय २ प्रति
तो ॐप्रतिगृह्णामीतिवरः आपोहिष्ठायामिस्ति
स्तृभिरेकैकयाचम्य दाता मधुपर्को २ प्रतिगृ
ह्णतो नमः मधुपर्कोह्याटितः मित्रस्यत्वाचक्षुषा
प्रतीक्षे इतिवरोस्यमधुपर्कवीक्षा पश्चात्तमधुपा
र्कसंपुटंकरोति नमःदेवस्यत्वासवितुः प्रतिगृ
ह्णामियशसेब्रह्मवर्चसाय प्रतिगृह्णसव्यपा

शौचं कृत्वा अंगुष्ठेनोपकनिष्ठिकया च पूर्वाग्रं गृ
हीत्वा कांस्यपात्रे पूर्वाग्रेण निलिंपति ॐ वसवस्त्वा
ग्नि राजानो भक्षयंतु पूर्वाग्रं तत्पूर्वाग्रे ॐ पितर
स्त्वा यमराजानो भ० दक्षिणाग्रं दक्षिणाग्रे उद
कोप: ॐ आदित्यास्त्वा वरुण० न पश्चिमाग्रं पश्चिमाग्रे
ॐ रुद्रास्त्वेंद्र० न उत्तराग्रं उत्तराग्रे उद० ॐ विश्वेत्वा
देवा० न मध्याद्धूर्ध्वं सकृन्मंत्रेणाग्रिर्ध्दिस्तूष्णीं
महाव्याहृतिभिस्तिसृभिरेकैकया प्राश्य ॐ भू:
इति प्राश्य ॐ भुव: इति प्राश्य० ॐ स्वरिति प्राश्य
अनुपायचतुर्थ्यं ब्राह्मणाय उच्छिष्टदानं सर्वपा
त्रंवा अपोवाभ्यवहरणं शंनोदेवीयाभि: मन

वृ॰ आ॰ सुभिरुरोभिरश्य उदकोपः प्राणाय आसि प्राण॰
१५ रीपपाहि इतिनासिकेमुखंचस्पृशेत् चक्षु॰
ष्या आसि॰ चक्षुषी॰ श्रोत्रया आसि॰ हि श्रोत्रे
मंत्रावृत्तिः इंद्रस्यत्वाजठरे॰मि नाभि आलंभो
मालभ्यत्वायाच्छिलिष्टे इतिमुखंविसृज्य दाता
गोर्गौर्गौः इतिपठति ततोमातारुद्राणामितिजपि
त्वा ॐ उत्सृजततृणान्यत्तु इतिवरः ततोदाता
मधुपर्किके धेन्वैतत्स्थानेनिदध्यात् वरहस्ते ॐ एप
हृदीर्घमायुरस्त्वित्यादि अस्मिन्मधुपर्ककर्म॰
णिकांस्यपात्रद्वयंताम्रपात्रद्वयंमुद्रिकावाससी
उपानहौमधुपर्किकीगांचसर्वदेवमयब्राह्मणा

यवरा यत्तुभ्यमहंसंप्रददे दक्षिणाः पांक्तिन्या ॥
दि वरहस्ते स्वस्तिभवंतोब्रुवंतु अस्यमधुपर्क
कर्मयाे ॰ वृषप्रसादात्वन्हे ॰ प्रसादात्सर्वं मस्तु
गृहे उत्तरे ॰ रतिमधुपर्कः ततः कन्यादानं क
न्यावेद्याः प्रदक्षिणामानीय वराद्दक्षिणानउ
पवेशयेत् कन्यादाननिमित्तंवरायएतन्नेपा
द्यं एषतेअर्घः पूजा स्वस्तितंद्धो ॰ पादप्रक्षाल
नं कन्यायाश्च कन्यायैएतत्तेर्घ्यम्आचमनं दाता
स्वपादौप्रक्षाल्य आचमनं प्राणायामः स्वस्तिनो
मिमीतां ॰ अस्तु ॐश्रीगणेशायनमः अपवि
त्रइत्यादि कन्यादानोपहाराणांपवित्रताऽस्तु

वृ·प्र· ज
भूरादिपः उपास्मै·मधुरं अर्घ्यादिप्रयोगः वे
१६ दोक्तकथास्त्रोक्तपुराणफलावाप्तिपूर्वककन्यादान
महंकरिष्ये वरकन्याहस्तेदमंत्रवंदत्वादिएज्ञा
16 यथादत्तंग धपर्वतं सर्वदेवमया·दद्रे इमां
श्रांचिनातिज्योतीषि अर्चनाविधिपरिहरणं·
आचमनं भूर्भुवःस्वः अक्षतसमी·हरी यवा
न्विकीर्य यथा दास्यमानं त्विपर्यंतं भोजनं
सर्वदेव· कन्यावरहस्ते पुराणाहंदीर्घ·शिवा·
सो·अक्षतं स्वशिरसि दीर्घमायुरित्यादिरुश्रो
तिर्भवन्त्वित्यनंत्वात्वादर्भश्रामीदलयुतान् यवा
नगृहीत्वा प्रयोगपठति श्रीगणेशायनमः

ॐ सुमुखवक्रैकदंताय नमः स्वस्ति श्रीमद-
खिलस्य विश्वस्य चिदानंदस्य ब्रह्मणोऽनिर्वाच्यमाया
शक्तिविजृंभिताऽविद्यायोगात्कालकर्मस्वभा
वाविर्भूतमहत्तत्वोदिताहंकारत्रयोद्भूतविय
दादिपंचकोद्भूतदेवताभिर्निर्मितांडकटाहे चतुर्दश
लोकात्मके लीलया तन्मध्यवर्तिभगवतः श्रीना
रायणस्य नाभिकमलोद्भूतसकललोकपिता-
महस्य ब्रह्मणः सृष्टिं कुर्वतस्तत्त्राणाय च प्रजापा-
तिप्रार्थितस्य महापुरुषस्यासिन्नाय हमवतारेण
ध्रियमाणायामस्यां धरिण्यां भूर्लोकसंज्ञितायां
सप्तद्वीपमंडितायां द्वारोदाय जंबूद्वीपवती-

वृ·श्रा· हस्तलग्नयोजनविस्तीर्णोजिह्व...प स्वर्गास्थितामग
१७ धाम्नासितावतारैरंगणादिसयिद्भि:पार्श्वस्थितैभारैस्तै
17 वर्थैर्निखिलजनपावन परमभागवतो नमश्शौनका
दिवसतिकेनैमिषारण्यजद्दक्षिणैकदेशेजनप
देकर्मभूमौस्वाम्यवनिकारुहेंद्राद्रि मध्येरेखायाः
पूर्वदिग्भागेकुमारिकाक्षेत्रांतर्वर्तिनि धनुष्को
टिगंगावधिवरणासीमध्यास्थितपंचक्रोशात्म
केश्चविमुक्तवाराणसीक्षेत्रेआनंदवनेश्रीमणि
श्वेश्वरपालितराजधान्यासमलंनादिभिंगणादि
भिर्गणोःकालभैरवादिभिरष्टोध्यामरैर्व्यासादि
भिःसमस्तऋषिभिःसेवितायांप्रवेशमात्राद

नेकजन्मार्जिता ऽशेषपापौघनिवृत्तिकारिणयं
ईप्सितफलदायिन्यां महानद्यानद्याः श्रीउत्तरवा
हिन्यां गंगायाः पश्चिमेकूले श्रीमद्भगवतोमहा
पुरुषस्य अशेषपराक्रमस्य श्रीविष्णोराज्ञाप्र
वर्तमानस्य सकलकल्याणावतिभराय साधन
भूमौस्मिंनरहायतने शुभे मंडपेगोमयेनोप
लिप्तप्रदेशेअस्मीवरुणायोरंतरास्थितातांश्री
विश्वेश्वरादिसमस्तदेवतानां विश्वेश्वर्याहारानं
चसंनिधौ एवंगुण विशिष्टे पुण्यकाले देशे
च श्रीभगवतोमार्त्तंडस्य क्रियया कालत्रितयस्य
गर्गवराहमिहिराचार्यादि गणितायां संख्या

१७ यां श्रीमन्नारायणनाभिकमलोद्भूतसकलज
गत्स्रष्टुः परार्द्धद्वयजीविनो ब्रह्मणो द्वितीयेप
18 रार्द्धे पंचाशदधिके वर्षे प्रथममासे प्रथमप
क्षे प्रथमदिवसे अह्नो द्वितीये यामे तृतीये मुहू
र्ते रथंतरादित्रिंशत्कल्पानां मध्ये अष्टमे श्वे
तवराहकल्पे चतुर्दशमन्वंतराणां मध्ये स्वायं
भुवस्वारोचिषउत्तमतामसरैवतचाक्षुषेति
षण्मनूनामतिक्रांतानां अतिक्रम्यमाणो सं
प्रति सप्तमे वैवस्वतमन्वंतरे युगानां विंशेजाते
अष्टाविंशतितमकलियुगप्रथमचरणे संवत्स
राणां व्यतिक्रांतायां चतुःसाहस्र्यां सप्तशत्यां

धिकायांतदुपरिव्यतिक्रममाणेश्रीमन्नृपवि
क्रमार्कसमयातीतबार्हस्पत्यात्मानेनसंवत्स
रदशशततयप्यासंख्याधिकतमेहायनेप्रवर्तम
नितत्संततरगतशालिवाहनशाकेतः एतावदवधि
कषोडशशाशतगते : वेचांद्रसावनसौरनक्षत्रचारि
भ्रमितप्रभवादिषष्टिसंवत्सराणांमध्येअमुका
नाम्निसंवत्सरेअमुकाशावलंबितश्रीमन्मार्त्तं
डमंडलेअमुकऋतौअमुकमासेअमुकपक्षेअ
मुकतिथौअमुकवासरेअ॰नक्षत्रेअमु॰योगेअ॰
मुककरणेअ॰चंद्रेअ॰स्त्रीमाकितरि अ॰ सुरेदेवगु
रौशेषेषुग्रहेषुयथायथास्थानस्थितेषुसत्सुएवं

श्रा
वृ·छ
१९
19

गुणविशिष्टेपुण्यकाले देशे च वेदोक्तशास्त्रोक्त
पुण्यफलावाप्त्यर्थं अमुकसगोत्रस्यामुकामु·
कशर्मणः प्रपौत्राय गोत्रस्याऽ·शर्मणः पौत्राय
अ·गोत्रस्याऽ·शर्मणः पुत्राय अ·गोत्रायामुकामु
कामुकशर्मणे ब्राह्मणाय वराय तुभ्यं अ·गो
त्रस्याऽ·शर्मणः प्रपौत्रीं अ·गोत्रस्याऽ·शर्मणः
पौत्रीं अमुकगोत्रस्याऽ·शर्मणो मम दुहितरं
अमुकगोत्रां अमुकीदेवीनाम्नीं इमां कन्यां पंचेंद्रि
यनिरूपहतशरीरिणीं वस्त्रयुग्मेनाच्छादितां सो
पानत्कं सुवर्णरजतादियथाशक्तिअलंकृतां
गंधपुष्पधूपाद्यर्चितां प्रजापतिदैवतां श्रीलक्ष्मी

नारायणः प्रीतिकामः २ वेदोक्तशास्त्रोक्तपुराण
फलावाप्तिकामः अमुकगोत्रस्यअ० शर्मणः
प्रपौत्रः अ० गोत्रस्यअ० शर्मणः पौत्रः अ० गोत्र
स्यअ० शर्मणः पुत्रः अमुकस्यगोत्रअमुकामुक
शर्माहं संप्रददे भगवान्श्रीलक्ष्मीनारायणाः
प्रीयतां इतिकन्यायादक्षिणां हस्तं वरायदक्षि
णोहस्तेददाति ॐस्वस्तिएवंवरः कथयति म
यापिदत्ता इतिकन्यामातावरहस्ते उदकंददा
ति इतिग्रहमंत्रंवरोजपति प्रजापतयेत्वागच्छतु
कोदात्कस्माअ० ते इतिपठति उदकंददाति
प्रतिग्रहमंत्रंवरोजपति प्रजापतयेत्वागच्छतु को

दान्नत्कस्माद्य·नो इतिपठति दाता अस्मद्दाता।
२· मधुमती· शान्त दत्वाजपति पुरायाहं दीर्घमायुर
स्तु इत्यादि अस्यकन्यादानकर्मणः प्रतिष्ठासि
20 द्ध्यर्थं पश्चाद्दास्यमानांगां रुद्रदैवत्तांयथोपस्क
रसहितांगंधपुष्पधूपाद्यर्चितांश्रीलक्ष्मीनाराय
णः प्रीत्यर्थं सर्वदेवमयायवरायः ददे भगवान्
श्रीउमापति रुद्रः प्रीरु द्रः प्रीयतां वरोजपति रु
द्रायत्वा· गो· हृीनो कोदात्· अस्यकन्यादान।
कर्मणः प्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं आग्नेयंहिरण्यदक्षिणां
सर्वदेवमयब्राह्मणःवरोजपति अग्नयेत्वा·आ
पुःकोदा· कन्यादानकालेअन्याःतिलानाविध

दानानिकरोति ततोभूयसीसंकल्पः अस्यक
न्यादानकर्मणः सम्रुध्यर्थंन्यूनातिरिक्तपरि
पूर्णार्थंचश्योत्साहांभूयसींदक्षिणांनानानाम
गोत्रेभ्यो·दे योय·अप्यवरभूयसीसंकल्पःअ
स्यकन्यादानग्रनिग्रहदोषपरिहारार्थंदास्यमा
नांभूयसीदक्षिणा·नाना·दद यो·दक्षिणाःपा
त्विन्यादि करहस्तेस्वातिभवंतोब्रुवंत अस्यकदान न्या
कर्मणः वरप्रसादात्सर्वं·परिपूर्णमस्तु गृहे·उत्तरे
मस्तु इतिकन्यादानं ततः कौतुकाचारः मीट
लवं घतं रैभ्यासीदनुदेयी·कृतमितिवरःकन्यायै
वस्त्रंददाति विचित्राउप·पारि·मितिकज्जलपात्रमाद

वृ·प्रा· न्ते समंजंलवि·न्नतौ रतिकन्यायाः नेत्रांजनंवरः
२१ करोतिकन्याचवरस्य यथ्येयंप्राची·दिमामिति
दक्षिणाहस्तेशालंलीवरोददाति रूपंरूपंप्रति·
21 षा आदर्शंवामहस्तेवरःकन्यायेददाति नील
लोहित·ध्यते कन्याज्ञातिर्हारंवध्नाति मधुमती
रोषधी·रेम इतिवरोमधूकफलानिवध्नाति ततः
कन्यावरौवेदिकामध्येअग्नेःपश्चादुपविश्य अ
न्वारंभकुर्वाणंआचार्यःस्रुवेणामहाव्याहृति
भिःस्त्रिहोजुहोति समस्ताभिःआज्यंर्षीप्रतीये
न ततःकन्यादानात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्राङ्मु
ख्याआसीनायाःकन्यायाःशिरसिस्रुवेणाघृतं

जुहोति सम्राज्ञीश्वशुरे· देवृषु स्वाहा इतिमंत्रेण
ततः पुराय्या हं २ इत्युक्ते वरः कन्यायायादद्दतिराह
स्तं शमीशमीपर्णान्वितलाजचूर्णसंयुक्तं सांगुष्ठमृत्ता
नेनैव्याञ्जलिं गृह्णाति गृभ्णामि ते· देवाः इतिमंत्रेण
तां स्वयं छिन्नतमामि· इमां अमोहमस्मि· सा सन्तु
नरस्व यः इति जपति ततः ईशान्यां उदकुंभं नवो
स्थापयित्वा भूर्भुवः स्वरिति पूरयित्वा कुंभमध्ये
आम्रादिपत्रयुतानकुशान्वा सुवर्णं वा निक्षिप्य
ततः कन्यावरयोः पाणिग्रहणावसरे
२२ चत्वारो ब्राह्मणाः अभिरूपा दक्षिणातः उदङ्मुखा
नुपविश्य सूर्यं श्रावयेयुः इहस्तनीर इति कः क

=अस्मनः क्रमेण दर्वी कन्यातत्परतास्पिता अतऊर्ध्वं पृष्टस्था संगत्वाति
क्रमेद्युसता =२ वं·

न्यांउत्थाप्य एहाश्ममानमातिष्ठा· यत्र इतिदत्ति
२२ णेनप्रपदेनाश्ममानमाक्रमय्य प्रदक्षिणामग्निं
पर्यणति योरैभ्यासीदित्यनेनमंत्रेण वरकन्या
22 येद्वितीयंवस्त्रंददाति ततः आचार्यःकन्याया
अंजलौ चतुःस्रुवेणामृत्का कन्यादाता दर्व्यालाजा
नामवदानद्वयं शूर्पात्संचाति पुनःस्रुवः लाजा
नामभिघारद्वयं कुर्यात् जुहोति इयंनार्युपब्रूते
ला· स्वाहा इतितिष्ठंती जुहोति पतिर्मंत्रं जपति
पुनः एहाश्ममानमातिष्ठा· ममः पुनः कन्याया अं
जलौ चतुर्गृहीतं कृत्वा इयंनार्युपब्रूतेस्वाहा
एवंद्वितीयमेवं तृतीयं तूष्णीं कामेन चतुर्थं

तस्यद्वितीयेवदानेसर्वकोरोगनचावमेत्र प्राग्
दीच्यांदिशिसप्तपदानिप्रक्रमयति १ सएकाप
दीभव जर्जेद्विपदीभव रायः त्रयोमो पंचभ्यः
ऋतुभ्यः सखासखा सप्तपदीभव इतिना
यद्भिः शमयति आपोहिष्ठायाभिस्तिसृभिः
कुंभरक्षीत्वा प्रष्टंचमार्जयित्वामूर्द्धनिनिनीय
वरंमोचयति त्रयोप्युपविशंति वरःगांददाति
ब्राह्मणाय दीर्घमायुरस्त्वित्यादिभवतु अस्यावि
वाहोत्सवकर्मणः सम्पूर्णार्थं न्यूनो यथा दास्य
मानानां हृद्दैवत्त्वायपर्याप्तपस्करसहितां नैनिः
क्रयेद्रव्यवा आचार्यप्राचन्नरमहंप्रददे ब्राह्मणा

२३

23

हं दीर्घमायुरस्त्वित्यादि ॥ अथ यजमानसुतस्य
विवाहोत्सवकर्म सम्यक्कुर्य्याद्वा ध्रुवदर्शनिः क्र
येयप्यादास्यमानं स्कूवं सुर्यपाठकत्वा लसरोभ्या
हसं प्रदद्दे यो यस्याविभाः अस्य विवाहोत्सव
कर्म · सूता · र्येयप्योत्साहं भूयसीदद्दिरां
नाना · पायस्य · दक्षिणाः पाम्नित्यादि ॥ वंतु
अस्य यजमानसुतस्य विवाहकर्मकर्मणो ·
मल्ल · गृहे · उत्तमल्ल · एकस्त्रैवायाविशुद्धेत्त
उदकोप · सम्यक्कुर्यात् ॥ इति तंत्रशेषं स
मापनीयं ॥ इति विवाहकर्म ॥ दिन त्रयं कुशण्डिका
कृत्वा ध्रुवारुन्धत्याव दर्शनाद्युक्तानि कृत्यं सुवेणसा

यंप्रातर्जुहोति तत्रैवाग्नौ अग्नये स्वाहा अग्न
येस्विष्टकृतेस्वाहा सम्मकादित्रिंशोवंसमा
पनीयं प्रत्याङ्कचामीनिन्ष्टचंग्टहान्यानितिष्ठ
स्ति= मानायां प्रतिस्वर्वर्तितिष्ठतिनिर्गमानार्थः पि
तृग्टहान्यातिग्टहगच्छन्त्यां प्रथगमदिने आचा
र्यः प्रत्याङ्कं चामीनिन्ष्टचंजपेत् जीवंरुदन्तीति
स्त्रीस्वभावात् प्रथमगमने बंधुविरहाभिमित्ता
प्रवृत्तरोदनायां एतामृचं आचार्यो जपेत् अ
परस्यास्तस्योपांजनपत्नीकुरुते अतत्क्रमीम
त्वे दंतेनयासार्पिषा रण्यास्तस्योपाजनमंजन्यादित्ता
पत्नीकुरुते ऋचीनेचक्रे ष्टे चक्रे सूर्यस्येत

गृ॰स्त्रा॰ योः पूर्वयामध्यमं वक्रम[illegible]न्यङुत्तरयोर्भर्तारं उ
२८ द्धोत नेलावर्तीत खेरथस्य खेनसहत्येन याक्षरचा
फलवतो वृक्षस्य युगशम्यागर्तैर्युगशम्याका
24 रमैकैकांशाखानिखने मंत्रस्यश्चावर्त्तनं
नित्यावाभिमंत्र्य श्वोऽस्होऽजाति छन्नले
अलदृहिराशतिद्धाभ्यां यथोक्तं द्वाभ्याभि
न्युच्यते प्रथमयामेवोभयोर्योर्जितंमंत्रलिंगा
त् शुक्लावनद्धावाकित्येतेनार्कुर्वीत शुक्लावाभि
मंत्र्य शुक्लावनद्धो अव्ययादित्यागंविशीर्य
न्तच्छिद्येत्वा आहिताग्रेग्टहकन्यां प्रपाद्य प्रवेश्य
ततः अभिव्ययस्वेनैतया प्रतिदध्यात् रथांगं

प्रोक्तकुर्यात् त्वंचिदश्वनवाजिनमित्येतयाक्र
वा अरज्जुमयस्यग्रापियि बध्नीयात् स्वाश्विनोमि
मंत्रामिति रथसंस्कारं त्रिवृत्स्पर्व्वर्वं जपेत् सु
किंशुकमिति रथमारोहंत्वा माविदन्परिपंथि
नइति चक्र अप्येपि बध्यइति श्मशाने वनस्पते
शतवत्स इति वनस्पतावृर्ज्जं जपति सुग्रामा
णामिति नावमारोहंत्यं अश्मन्वतीमिति नदीतरं
त्यां वध्वा अपि वायुक्तेनैव रथेनागछत्यत्रापि
वा अश्मन्वतीमितिजपेत् उदकूर्मिरित्यगाधेउद
केजपेत् अघेद्वारांच अघेद्वाणांवोढकस्यागाधे
वध्वा कर्त्तव्यं इहप्रियंप्रजया तेसमृध्यतामित्येत

गृ·सू· तः प्रभृतिसप्त गृहांप्राग्स्यांवध्वांआशीर्दु
२५ कान्याचार्यैर्जपेत् विनियुक्तांपरिहाय नील
लोहितमितिप्रतिमंत्रं वधूनेयात्रिभिर्विनियुक्ता जा
25 माविदन्निति कन्यप्यर्थाविनियुक्तायैवधूश्शतिशम
शांतेविनियुक्ताश्चपरित्यक्तव्या ततोमंडपा
गारंकृत्वावरगृहेभ्यागत्यमंडपएव आनडुह
कर्म आचमनाद्याज्यभागांतंकृत्वा आनडुह
चर्माणिकन्यामुपवेश्यअन्वारब्धायांपतिस्था
तस्थआज्याहुतिर्जुहोति अग्निनादेवेनपृथिवी
लोकेन·यामि अमुकोदास्वाहा वायुनादेवे
नां·स्वाहा सूर्येणादेवेनःस्वाहा चंद्रेणादेवेनः

स्वाहा अघोरचक्षुरस्य इति कन्यायाः आज्यले
पेन चक्षुषी विमृजीत कथानाग्निं इति तिस्र
भिः केशान्तानाभिमृश्य उत्तरया देव्यामिवका
त्रिकृत्तलोनुहूयमाने स्वाहाकारेण मूर्द्धनि सं
स्रावं उत्तरयादेव्या · विश्वेदेवाः स्वाहा मूर्द्धनि
संस्रावं जुहोति अत्र हैके कुमारस्य संगमाना
यांति उभयतः स्रजानं अग्नेयानामिन्येनतया
पिबन्तु सीनस्यां जलौ फलानि दत्वा पुण्याहं
वाचयति पुंसवतीह भवति ब्राह्मण हस्ते पुण्या
ह्वाचनं कृत्वा स्वस्ति भवंतो ब्रुवंतु इत्युक्त्वा
स्विष्टकृत दिनब्रशेषसमीपवीयं रहेवस्वामि

प

दृ·स्मा· नि स्तुत्कपोघेरा न्हापुपार्दयंति इहैवस्तं · द
२६ धातुनौ इत्युक्ते ब्राह्मणात् गृहं प्रवेशयन्ति।
दधिक्राव्णो अकारिषमित्यनया स्वादधि
प्राशनं वाग्यतावाशीयातां मौनं आध्रुव
दर्शनात् अस्तमिते ध्रुवं दर्शयति अस्तमिते
आदित्ये ध्रुवारुन्धतं दर्शयेत् वरो वधूः
ध्रुवेधिपोष्या·मा· इति ध्रुवं दर्शयति ध्रुवं पश्या
मि प्रजावि देयेति खयापाति त्रिरात्रं ब्रह्मचर्यं
वरे यातां अधःशायीयातां दध्योदनं संज्ञापा ५
तां पिबतं चत्स्मृतं चेतिन्त्वेन सायं प्रातर्वैवा
हमग्निपरिचरेयातां अग्नये स्वाहा अग्नये स्वि

स्कन्नेस्वाहा अग्नयस्वाहेत्याग्नेयंकुतिस्थानेऽग्मा॰
सौमित्रावरुणाकित्यनेनमंत्रेणागर्भकामापत्नी
जुहुयात् स्विष्टकृत्क्रियःस्वामिनिवचनात् पा
णिग्रहणादनंतरंदशरात्रमविप्रवासः अप्यच
तुर्थीकर्म त्रिरात्रेनिर्वृत्ते परिगृहीताग्नेस्तस्मि
न्नेवाग्नौ अपरिगृहीताग्नेर्लौकिकाग्नौ स्थाली
पाकस्यजुहोति आचमनान्तविलवर्हस्यनंकृ
त्वा॰ अस्यहविर्ग्रहणं अग्नयेवायवेसूर्यायार्य
म्णोवरुणायपूष्णेप्रजापतयेऽष्टंस्विष्टकृतमि ३
तिविः वरुर्ण्यन्तंस्मीशिषा॰ आसबाह्यिकृत्य
भागानंकृत्वाग्नेप्रायाश्चित्तिरपास्या यन्तिघ्नीः

वृ॰ प्रा॰ जाहित्वाहा चतुर्गृहीतंवृत्वा वायोश्चायश्चि
२७ त्ति॰ यास्याप्रभवति॰ जाहित्वाहा चतुः सूर्यश्चा
27 यश्चित्ति॰ यास्यान्प्रपसत्या॰ जाहित्वाहा चतुः
आर्यमणांनुदेवं कन्याः स्वाहा चतुः वरुणांनुदे
वं॰ मुक्ताः स्वाहा चतुः पूषणांनुदेवं॰ मुक्ताः स्वाहा
प्रजापतये इति सप्तमी प्रजापतेनत्वदेतो॰ णां
स्वाहा सौविष्टकृत्यष्टमी अग्नये स्विष्टकृते
स्वाहा उद॰ सम्पर्कं कुर्यात् ददितरायास्कुल्यः
भूयस्याश्च सर्वप्रायश्चित्तचयामित्यादि ब्रह्म
णो दक्षिणापात्रमिति कृत्वा कन्यायाः वस्त्रकंचुकी
परिधानं मांगल्यादि लोकाचारः आशीर्वादाः

क्षत्रोत्सर्जनादितंत्रशेषंसमापनीयं इतिचतु
र्थीकर्म अस्यगर्भाधानादिसीमंतोन्नयनपर्यं
तः कर्माणि तंत्रेणालिख्यंते मातृस्थापनं
वसोर्द्धारा वैश्वदेवः वृद्धिश्राद्धकार्यं आचमनं
प्राणायामः स्वस्त्ययनप्रयोगः अद्येत्या
दि॰ यजमानस्त्रस्यगर्भाधानादिसीमंतोन्न
यनकर्मगुणकर्माहं करिष्ये अग्निस्थापना
दिसमिन्नवर्हस्यंतंकृत्वा हविर्ग्रहणं॰ स्त्रोहाग्र
येजुष्टमासादयामि ततः सीमंतवतुर्ग्रहणं धा
त्रेलिंगोक्तदेवतायप्रजापतयेजुष्टंग्रह्णामि इति मंत्रः
त्रिः चतुर्थंतूष्णींप्रोक्षणाभिमर्शनांतं धात्रेलिंगोक्ता

ग्रह्णामि इति त्रिः चतुर्थंतूष्णीं स्त्रोहाग्नयेजुष्टं॰ पं॰ ३

दे॰ प्रा॰ देवताभ्यः प्रजापतये जुष्टं संसादयामि रक्षो
२८ हाग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि धात्रिलिंगोक्तं प्रजा
28 पतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि सामिकादिकं प्रोक्ष्य पो
षं प्राणितानां त्रिः प्रक्षाल्य अधिश्रय्य मन्त्राग्नि
तां च उभयोश्चर्वोः उदगुद्वासनानाश्रितानां पूर्व
तः उद्वासितानां कृष्टजनः पार्श्वप्रक्षालनादि
माज्यभागांतं कृत्वा यजमानस्तत्स्वगर्भाधा
नकर्मकालातिक्रमदोषपरिहारार्थं सर्वप्राय
श्चित्तमहं करिष्ये भूर्भुवः स्वः स्वाहा अयाश्चा
ग्ने भेषजं स्वाहा । ततः पुरस्तात्स्विष्टकृं महाव्याहृ
तिचतुष्टयं कृत्वा पर्णफलनीमूलानि पेषयता

उदीर्ष्वातः पतिवती· विङ्ढि स्वाहा इतिद्वीमंत्राभ्याः दक्षिणना
सिकायांनिषिंचेत् ४ पं·२

सिकायांयंकृत्वा उदीर्ष्वातः पतिवतीति वृष्ण्या
मंत्रे स्वाहाकाराभ्यांततो दक्षिणात्तो निषिंचेत्
४ उदीर्ष्वातो विश्वावसो· नमसा स्वाहा तथैव निषिं
चेत् गंधर्वस्य विश्वावसोर्मुखमसि तऽपस्थमजा· इति
नायिष्यमाणो भिमृशेत् समाप्येत्यर्कंजपेत् ग्रा
गोत्रे रेतोदधामि अमुकगोत्रेमुकदेविवधू
श्चवाजिश्रुति यथाभूमिरग्निगर्भा· मित्रे अ·१
मुकगोत्रेमुकदेविदे आतेयोनिंगर्भएतु·मा
स्यः इतिजपन्तिवा उपरिष्टात्संस्तकं महाव्याहृ
तिचतुष्टयं कृत्वा यजमानस्तस्य पुंसवनकर्म
कालातिक्रमदोषपरिहारार्थं सर्वप्रायश्चित्तम

वृ·प्रा· हंकारिष्ये भूर्भुवः स्वः स्वाहा अयाश्चाग्ने·भे·
२९ षजं स्वाहा ततः उत्तरात्तन्त्रकं महाव्याहृति
चतुष्टयं हुत्वा वटशुंगां पेषयित्वा अग्निना
रयि·नमं स्वाहा इति सीमंतिन्याः दक्षिणनासा
यां निषिंचेत् नवल्लरीमध्य·कामः स्वाहा सी
मन्तान्निर्वर्तवत्·सिंधु स्वाहा पिशंगरूपः सु
भरो·पाप्व: स्वाहा इति चतसृभिः स्तोतैः स्वाहा का
ताभिर्नवलोदक्षिणनासां निषिंचेत् उपरिष्टात्तंत्र
कं महाव्याहृति चतुष्टयं हुत्वा यजमानस्तत्
स्यगर्भरक्षाकर्म कालातिक्रमदोष महंकरि
ष्ये भूर्भुवः स्वः स्वाहा अयाश्चाग्ने·भेषजं स्वाहा

चतुर्थे मासि गर्भवृद्धानां ब्रह्मणाग्नि:संविदा-
न इति षट्स्थालीपाकस्य हुत्वा प्रथमं चरुं चतु
र्गृहीत्वा ब्रह्मणाग्नि: सं·शये स्वाहा यत्ते
गर्भममीवा·नश्य·स्वाहा यस्तेहंतिपत·मासि
स्वाहा· एलकुरू·मासिस्वाहा यत्त्वाभ्राता·म
सिस्वाहा यत्त्वास्वप्नेन·मासिस्वाहा मदीभ्यां
ंपा नैनास्सिका भिन्निर्बर्गराप्रष्टं च माज्यलेपेनसी
मंतिव्यमग्रगारिमंत्रालिंगोक्ताक्रमेणाविष्ट
जीत्र सप्तमेसोतिक्का तक्ष्मेत्ताहिंसीमतोन्नयन
स्वभायायाश्चित्ताहुतीहुत्वा सीमंतिन्यांक्रन्वारब्ध
यामहाव्याहृतिभिश्चनस्टभि: स्नुवेणाज्यंजु

गृ·श्रा· कुर्यात् ततः अवदानधर्मेणाचरुं गृहीतं कृत्वा
२· द्वितीयंचरुंजुहुयात् धातादददातुदाशुषे· ध
मेराः स्वाहा धाता प्रजाया उत· जुहोतु स्वाहा
३० नेजमेषपरापत्वा·ध्मानस्वाहा यथेयंपृथिवी
म·नवेस्वाहा विष्णोः श्रेष्ठेन रूपे·नवेस्वाहा
प्रजापतेनत्व·रयीणां स्वाहा त्रिःश्वेतयाश
लल्यादर्भस्तूण्याऔडुंबरशलाटुभिः सहसव्यादू
र्ध्वंसीमंतमुन्नयति भूर्भुवःस्वः इतिमंत्रेण·त्रपा· ३
कौडुंबरफलहारंसीमंतिन्याऽऽसंगेनिधाय
त्रिवृति प्रतिमुच्य कंठेबध्नाति अयमूर्जावतो
वृक्षऊर्जीवफालिनीभव इतिऔडुंबरफलहारं

कंठेबध्नाति अथ्याकल्वीएग गाथिन: राज्ञानं
संगायतेति योवायम्न्योबीरत्तर: इति उदपात्रे
स्नानानवानिनीय उदकस्तरोंपात्रेव्रीहीन यवानवा
प्रक्षिप्य विस्रोर्यानिकल्पयनिक्तिंयेनयात्रस्था
राकामहंसहवां आनेपितरि न्यैने: सप्तभिर्मं
त्रै: यत्तत्राभिमृशदकं प्राति मंत्रं गाभिर्यातीपाय
येत् अथ्यास्यउदरमाभिमृशेत् सुपर्णोसिगुरु
त्मेजनु: इति उदरं स्पृशेत् मौदगानीगापयेत्
महाहेमवतीवा अस्यभोदक्षिणा भूरायाहंदी
पमाघुरत इत्यादि स्पर्शांतिर्भवति अस्ययज
मानस्यजस्यस्तीर्णतीत्वयनकर्मण: सम्पूर्ण

वृ॰ प्रा॰ कर्माणि॰ त्वर्थंऋषभदक्षिणानिष्को॰ द्रव्यंत्वा
३१ चार्यायत्न्यं॰ ददे दक्षिणाः पांत्वित्यादि स्व
स्ति न उभयोस्सर्वाः एकैकमवदानंगृहीत्वा स्वि
31 ष्टकृतंकुर्यात् उद॰ ततो भूरादि सप्तकंजु
यात् सप्तकहोमानंतरं अक्षीभ्यांत्रेनासिका
भ्यामित्येताभिः बाह्वि ऋत्वैः पस्पर्शपश्चालिंग
कृत्वाग्यशेषेनक्रमानिअनुविसृजीत कुमायाहं
दीर्घमायुरस्त्वित्यादिभवतु अमीषांकर्मणां
प्रतिष्ठासिद्ध्यर्थंहिरण्य॰ द्रव्यंमप्यदायस्येतत्सा
हांस्यमसीदक्षिणांनानागो॰ योषल्य॰ सर्वेषां
गो॰ सर्वत्र नित्यः सामिध॰ पश्यो॰ इत्सा॰ पवि

त्रेग्नौ·वहिर्हेमः प्रणीता ब्रह्मणो हुर्तापात्र
मस्ययजमानस्तस्य ममीवांकर्मणां सम्हकृ
र्यन्मूता·कर्मणः यथासंपन्नात्वेनल्पदिनिः तपी
यिव्ये भगवत्यः कर्मा·णां सीमंत्तिन्याः मांग
ल्यंकार्यं वर्धापनं आशीर्वादाः ब्रह्मोत्सर्जनं
शंनइंद्राग्नी·त्रयोवै· यजमानस्तस्यममीषां
कर्मणांयन्मूता·मस्तु गृहे·उत्तरे·मस्तु पाक
यज्ञान्समासाचैकाज्यानेवाह हिव्यः एकास्वि
ष्टकृतःकुर्यान्नापिसन्निदैवतेः हलायुधलोायन
कारिकायां अनेकपाकयज्ञानुएकोस्मिन्का
लाएकवेत्र समानतंत्राकार्यंतंतन्नावृत्तिरिष्य

बृ.प्रा. त्ति इत्तिगर्भाधानादिसीमंत्तोन्नयनं अप्या
३२ काकान्नन्धामचकचान्नन्थाः रक्षोपाघाना
र्थंभिविष्यन्त्ततिकाण्टहोपलेनं यथोक्तैर्मू
32 लैः कारयेत काकान्नलीमन्यबृहत्काल्लिंज
निका मचकचान्ननीमहाजाली कोशातकी
-- हस्तूलकी बृहतीप्रासिक्रा कालक्षीतक
स्येत्तिपिषयित्वा उपलेपयेद्देशं यस्मिन्प्रजा
येन्नरक्षसामपहत्यै कुकोनान्नोहिरण्यमाङ्कु
जातमात्रस्थावरणोपितः अस्यपश्चात्त्वं सचैलमंग
लस्नानं वस्त्रपरिधानं तिलकादिविसृज्य आ
चमनं प्राणायामः स्वस्त्ययनं श्रीगणेशायत

मः अपवित्र इत्यादि॰ सप्तव्याधा॰ नमः स्वा
हायै स्वाहायै॰ इति॰ हिरण्यश्राद्धोपहारा॰ ह्न
ॐ भूरादिजपः उपास्मै॰ मधु॰ २ अद्यश्रीब्र
ह्मणो॰ मासे पक्षे तिथौ दिने एवंगुणविशिष्टे
पुण्यतिथौ जातऽजातस्य कृतापः कामार्थं ऽपि:
कामार्थं सर्वारिष्ट॰ सर्वकाम समिद्धर्थं आयुषो
भिवृद्ध्यर्थं श्रीगणेशांबिकयोः॰ श्रीगणे॰ सानु
कूलार्थं आदित्यादिनवग्रहाणां प्रीत्यर्थं आदि
णां सानुकूलार्थं नांदीमुखानां विश्वेषां देवाय नां॰=
प्रीत्यर्थं नांदीमुखानां मातॄणां प्रीत्यर्थं श्रीग
णेशांबिकयोः पूजन सर्वकं हिरण्यश्राद्ध महं क

वृ·स्था· सिद्धि श्रीगणेशांबिकयोः यथोक्तफलजाका
३३ र्यभूयात्परंदीर्घमायुरस्त्वित्यादि शांतिर्भवतु
दर्भयवान्गृहीत्वा जातस्तनस्यश्राद्धः• वृद्धिः
32 सर्वा• आयुषोभिवृद्ध्यर्थं श्रीगणेश• प्रीत्यर्थं गणे•
साद्गुण्यं यथाज्ञास्यमानानि नांदीकेरवंडा
नि गुडघृतसहितानि भगवन्तौ गणेशांबिके
प्रीयेतां जातस्तनस्यश्राद्धः नांदीमुखाः विश्वे
देवाः स्वाहा जातस्तनस्यश्राद्धः अमुकगोत्राः
नां• मातृपितामही प्रपितामह्यः नां• पितृ• प्र
मातामहानां• मातामह नां• आतामही अमुकी ३
देविकाः यथायथाविभागं नमः स्वाहा अनेन

दक्षिणासंकल्पं दक्षिणाः पांत्विन्यादि भवंतु
अस्यकृतानुकृतस्याहिरण्यश्राद्धकर्मणः ।
सिद्ध्यर्थंप्रतिष्ठार्थंहिरण्यदक्षिणाद्रव्यं प्रीगरणेः यं
आदित्यादिप्रीत्यर्थंआदि· सानुः यंदक्षिना
नानागोत्रेभ्यो· दास्ये योयस्य· त्रा अस्मिन्का
लेनात्रकृतस्यनानाविधग्रहणांसांदानानि ।
करोति करसंकल्पं कृत्वा दक्षिणाः पांत्विन्या
दि स्वस्ति·नु अस्याहिरण्यश्राद्धकर्मणोय ।
न्यूना·स्त गदे· उत्तरे·नैनरे·न्नलोयजमानस्य
मांगल्यंकरोति वध्यापन आशिर्वादास्त्र अक्ष
पत्रिकाश्रवणा इतिहिरण्यश्राद्धविधिः त्व

वृ·श्रा· यज्ञानकर्मनामकर्म·अन्नप्राशन चूडाक॰
३४ र्मलिख्यते तत्रस्त्रियः प्रथमरात्रौजिनयोधिका
34 सतेकार्य तद्दिनेवा प्रातःस्त्रियोबालकस्य तैले
भ्यंजाते शिरसोदक्षिणेभागेत्रिस्त्रोजटा:उ
त्तरतोदेववंधाति धूपायंति इत्यादि लोका
चरणत मांगल्यं वर्द्धापनं आशीर्वादश्च पुराय
दीर्घमायुरस्त्वित्यादि वत॰ अस्य यजमान
स्तस्यजटाधिवासनकर्मणः पान्नेश्रा·नाना
गोत्रेभ्यो·इदं योपस्य·दक्षिणा: पातिरित्यादि
वत॰ अस्ययजमान स्तस्यजटाधिवासनक
र्मणो·मस्तु गृहे·उत्तरे·प्रातरा भ्युदयिकंकृत्वा

संस्क

मंडपे चक्रस्य स्थंडिले विशेषक्रमालादनी
घृत मधु दधि उदकेच हिरण्यमंडूका नाणा
सूत्रदधि मधु घृतमिश्रमन्न व्रीहियवा नाः
तिलमाषाणामुद्गनिपात्राणि चरुस्थापित्वा स्ना
नहुद चर्मी गोमय कुशाभिन्नेच केशप्रतिग्र
हणाय स्नानार्थं नवनीतं लोहक्षुरंच शीतो
दक उष्णोदक उत्तरतउपस्थाप्य आचमना
दि प्रयोगः अद्येत्यादि पूर्ववत्यजमानसकृत्य
चूडा ॥ ज्ञानकर्माणि चूडाकरणाकर्माहंकरिष्ये आदिना
स्थापनादि सोविस्तर्व इत्यंतंकृत्वा चरुग्रहणा उक्त
देवताभ्योजुष्टंगृह्णामि अग्निविः चरुर्यंतर्गसी

वृ·श्रा· शेषाभिमर्शनं उक्तदेवताभ्योऽष्टमासाद
३५ यामि उक्तः भ्यस्त्वाज्यं प्रोक्षामि त्रिःप्रक्षा
लनादि आज्यभागांतं कृत्वा अस्य कर्मण
35 स्तस्य जात कर्मकालातिक्रमदोषपरिहा
रार्थं सर्वप्रायश्चित्तं महं करिष्ये ॐ भूर्भुवः
स्वः स्वाहा अयाश्चाग्ने· भेषजं स्वाहा प्रस्ता
रं तत्कं महाव्याहृति चतुष्टयं कृत्वा ततः बा
लं मूर्ध्नोर्विरवघ्राय ॐ अश्माभवेति यज्ञ
वासमतीहि साप्तादूतीहि एतैस्त्रिभिर्मंत्रैः
प्रतिमंत्रं त्रिर्वा हिर्द्विः त्रिर्निःश्वासं बालकस्योप
रिष्टात्करोति ततः स्नानमपुनीए कांस्यद

घृदकेत्वएकीकृत्य ततःस्वत्वायैकीकृत्य
ओंप्रेतयच्छामि अस्मिन्नमुकगोत्रे देवदत्त
अमुकशर्मन् इतिमंत्रावकाश्य हेमपात्रैःप्राशो
येत् मेधाजननंदक्षिणकर्णेवाग्निर्वि:
बालस्यदक्षिणकर्णेवाक् ३ इतित्रिर्जपात्
वाग्देवीमनसा वाराणी च सलिलास्वयंभूः
इतिचतुर्मंत्रयेत् ततस्वर्णशलाकेन
वक्षावालस्य दक्षिणहस्तेवध्नाति अपिच यो
बालान् दशमादिनंयावत् अर्द्धदशोऽप्यंग्रा -
ह्याणोभ्योदद्यात् मावाञ्जवीति गृहेवाधारये
दिग्यर्वा: उपरिष्टात्संहनकंमहात्यान्हतिवला

२·प्रा· स्वयंकृत्वा ततः नामकरणप्रायश्चित्तं च
३६ स्य यजमानस्य पुत्रस्य नामकरणकर्मकालाति
क्रमदोषपरिहारार्थं सर्वसर्वप्रायश्चित्तम
36 हं करिष्ये ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा प्रायश्चाग्नेः
श्रवदानधर्मेणाज्यचरुंहोमः ततः जन्मतिथिंकृ 5
त्वा त्रीणिन्यभानिसदेवतानि यस्यां कुमा
रो जातस्तां तिथिं श्रवदानधर्मेणाज्यं जुहुयात्
प्रतिपदे द्वितीयायै तृतीयायै च चतुर्थ्यै पंच
म्यै षष्ठ्यै सप्तम्यै अष्टम्यै नवम्यै दशम्यै एकाद
श्यै द्वादश्यै त्रयोदश्यै चतुर्दश्यै पौर्णमास्यै अ
मावास्यायै स्वाहेति सर्वत्र अग्नये स्वाहा कृ

त्तिकाभ्यःस्वाहा प्रजापतयेस्वाहा रोहिण्यै
स्वाहा सोमायस्वाहा मृगशिरसेस्वाहा ए
वंद्वीरिष्टिनक्षत्राणिसदैवतानियस्मिंजातोभ
वतितंनक्षत्रमध्येकर्त्तव्यं पूर्वोक्तैरेवकंतपस्त्रीत्र
तंत्रसर्वत्र प्रधानत्वेनकुर्यात् प्राणदेष्ठाप
वसेस्वाहा आयुर्दीप्रजनेदिंमिस्वाहा त्वंसो
ममहेवसेस्वाहा एवंदशाचर्वाहुतीर्हुत्वा त
तोनागवल्यादिपात्रपत्रेकंकमात्रगोत्रे
शर्मपुत्रकुमारनामासिरिवावादाहेरोक
रोडिके उद्धरेन भुराया हंदीर्घमायुरित्या
दि ब्राह्मणानांहस्तेष्ठत्वा प्रत्ययजमानस्

वृ॰ प्रा॰ नस्यनामधेयागस्वस्तिवाचनकर्मणः प्रा
३१ तिष्ठा॰ द्रव्यं स्वस्तिवाचकब्राह्मणो॰ देणाय॰
स्व॰ दृत्तिराणः पाणिन्यादि॰ ब्राह्मणहस्तेस्व
37 स्ति॰ वन्त अस्यपज॰ स्यनामधेयागस्वस्ति
वाचनकर्मणोस्त॰ न्हेडजरे अस्यकजमा
नस्तस्य अन्नप्राशनकर्मकालाग्निक्रमसे
वपरिहारार्थं सर्वप्रायश्चित्तमहंकरिष्ये॥
भूर्भुवः स्वः स्वाहा अयाश्चाग्ने॰ ज्ञंस्वाहा म
नयत्तेत्रस्य॰ पादेस्वाहा यच्चिद्धिमहाश्चित्त
यच्चिद्धित्तेपुरुषत्राः गग्नेस्वाहा॰ महाश्चिदय
एन्तसो॰ पायोस्वाहा इममग्न आमग्ने॰ यथा

स्वाहा अग्नज्ञा शुंचि· कृष्णुनां इतिवाल
कमभिमंत्र्य स्थोता शध्यविभवा· ग्रप्य:
इति उदगग्रेषु कुशेषूपवेश्य महाव्याहृति
भिः प्राशनं ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ भूर्भुवः
स्वः इति प्रतिमंत्रं यथोक्तं दधिमधुघृतामि
श्रमंत्रं हस्तेनैव प्राशयेत् शेषमाताप्राश्री
यात् चूडाकरण प्रायश्चित्तं अस्य यजमा
नस्य तस्य चूडाकर्मकालातिक्रम· ध्ये ॐ
भूर्भुवः स्वः स्वाहा अयाश्चाग्ने· जं स्वाहा १
रस्तात्समस्तकं महाव्याहृति चतुष्टयं हुत्वा २
नावलीवर्द्धचर्मणि वालकस्य प्राङ्मुखउपवेश्य

38

संरुचध॰ नयेरितिं उस्यास्व ऋतसीनाम्भ्रासिं
चति आपउंदंतुजीवसे॰ मेनोकरोमिव्या पु
ष नामकरोत्यमुकामुकशर्मन् इत्यु
क्त्वा त्रिराहृत्यनकुमारस्य शिरासेदक्षिणो
पार्श्वे केशान्स्तोकावशिनोसव्यामूः
वाङ्गिः मंत्रावृत्या त्रिरभ्यनक्ति शललैके
किनटांहृत्वा त्रिःश्येनया शलल्याविना
टीकरणामित्यके नवनीते॰ नाभ्यकुप:
उत्व घेत्रायस्वैनं इतिकुपणनरुशा मंत्रहा
यानि केशान्कुशनरुशं चादर्शेनसस्पृ
श्य नैजोसि स्वधितिष्टे पितामैनंहिंसी: ३४

ह॥

तिलो[illegible]दस्यमादद्योपितावयन्तसविताश्म·
दी घृष्ठुरयमस्कवीरा: गोत्र: अमुकामुक
शर्म्मा केशाग्राणिच्छिनत्ति तत: छित्वा।
केशान्कुशस्तरुरांश्च गोमैयपस्थापयेत्
एवं द्वितीयमेवं तृतीयं दक्षिणान्त: स्तृ
तीयेक षेत्रे ततो गां ददात्यहतं च वास:
पुराण्या हर्दीर्घ· भवतु अस्य यजमानस्य त
स्यतृतीयप्रवपननिमित्तं गां दक्षिणां अह
तं च वास: तथै: कृपे: कुर्व्यन्सावायथिकुम्भ
महं संप्रददे दक्षिणां पाणिन्यादि अनेनै
वप्रकारेण छिन्नतत: केशान्कुशस्तरुरांश्च।

सू॰ग्रा॰ वयित्वा प्रत्येकंच आपउंदन इत्यादिप्रव
३९ कृ २ कार्यं ततः शाशिरवंचपनंकार्यं ततःसी
39 माव्रतःकृत्वानां प्रागुदीच्यांदिशिवर्हिषि
थिर्कदेशे अपांवासमीपे कोशानिखना
ति तापिताःपंचधात्यपात्राणि २ उपरि
शृत्तसंतकंमहाव्याहृतिवकष्टयंकृत्वा त
तःवतःखिष्टकृत उदकोपः ततोभूसादि
स भक्तंजकुयात् ब्राह्मणदीर्घःभवन्तु अ
स्पयजमानस्य जातकर्मादिचूडाकर
णाकर्मप्रतिष्ठासिद्धार्थ्यहिरणावदंतु भग
व॰पंतो सर्वपापावीपइत्यादितत्र पीर्यसमाप

नीय मांगल्यादि लोकाचारः षोडशेवर्षेऽस्याद
शेष गोदानकर्म्म भवति मंत्रवर्तृयोः अनेनै
वप्रकारेणाद्वौ द्वौ कर्त्तव्यौ आधिकौ शेषं चूडा
कर्म्मणासमानं नृसीमावृतः कन्यानां जात
कर्म्मप्रभृतयः सर्वाः स्वपक्षिष्वावृतः क्रियाः पूर्वो
क्ताः शरीरसंस्काराख्याः कन्यानां नृसी कर्त्त
व्या इति जातकर्म्मादि चूडाकर्म्म पर्यन्तो प
वीतकर्म्म वक्ष्यामः पूर्वेद्युः नाहितेवावरांकाचा
रः मांगल्यस्नानादि सर्वकार्यं मातृस्यापत्न वसोऽभी
ष्ट वृद्धिश्राद्धं आचमनं प्राणायामः स्वस्त्ययनं प्र
योगः यजमानस्य [illegible] उपनयनकर्म्म हं [illegible] लो

वृ.ग्रा. किंकोग्नौ उपलेपनोल्लेखाद्यान्युप्य आगन्तं कृत्वा ग
४० र्भाष्टमे वा ब्राह्मणमुपनयेत् एतेनागेनाजिनेन गर्भ
40 दशमे वा परिवाप्योपनेयः स्यात् सर्वमुण्डः कर्त्त
व्यः स्नात्वालंकृत्य एकस्नानं वन मंगल्योदकैः
यथाशक्त्यालंकरणं महाव्याहृतिचतुष्टयं कृत्वा
कृतस्नानोपलेपनालंकृताच्छादनवासं आघारादि
नं कृत्वा कुमारं पनेनयाग्निमेनाग्निं निमृत्तः प्राङ्मु
खमाचार्यः प्रत्यङ्मुख इतरा ... उपनये
त् गृह्णीयुपनयेत् ... जिनमंत्रः मित्रस्य
चर्षणीधृतः मेखलापश्चात् वामदेवो मेखला त्रि
रुप प्रदक्षिणात्परिवधमाना खलेय इतीत्रि

मेखलां प्रदक्षिणां त्रिःपरिवेष्टयन्ननेन मंत्रेण स्व
यंपठित्वा पश्चान्माणावकं पाठयित्वा कटिप्रदेशे
आचार्यो मौंजीमेखलां प्रदक्षिणां त्रिःपरिवेष्टयति
वेष्टनमंत्रावृत्तिः प्रदक्षिणातेनाग्रापि एकाद्वयापि वापि
वा पंच आर्षेयपरसंख्यात् ऋषिसंख्ययी मेखला
याः प्रदक्षिणकरणां मित्रस्य चक्षुर्धरुणं बलीयस्तेजो
यशस्विस्थविरंसमिद्धं अनाहनस्यंवसनंजरिष्णुः
परीदंवाज्याजिनंदधेहं इति स्वयंपठित्वा तंपाठयित्वा
तस्याजिनस्योत्तरीयं धारयति यज्ञोपवीतं गृहीत्वा
स्वयंपठित्वा तंपाठयित्वा माणावकस्य दक्षिणबाहुं
प्रवेश्य शिरः प्रवेश्य च वामस्कंधे स्थापयेत् ओं

वृ॰ प्रा॰ त्तोपवीतमसि यज्ञस्य त्वोपवीतेनोपनह्यामि इ
४२ ति अनेन मंत्रेणाधारयेत् एकमेवोपवीतं नैवद्वि
41 तीयं ततो माणवकस्याल्लीपूर्वांजलिं उदकेन पूर
यित्वा को नामासि आचार्यो माणवकं पृच्छति
अमुकस गोत्रः अमुकामुकशर्म्माहं भोः माणवक
वाचयति सोप्येवं कथयति समानार्षेयो भवान्ब्रू
हि इति तं पृच्छति समानार्षेयोहं भो इति तं वाचयति
सोप्येवं कथयति ब्रह्मचारी भवान्ब्रूहि इति तं पृच्छ
ति ब्रह्मचार्यहं भो इति वाचयति एवं पृष्टा व्याते
निवृत्ते भूर्भुवस्वरित्यस्यांजलावंजलीहीनासिञ्चा।
आचार्यो माणवकांजलौ उदकं स्पृशे आत्मीयांज

लीत्वीनुदकस्यांजलिमासिंचति भूर्भुवःस्वरित्यव:
नेनमंत्रेणमंत्रावृत्तिः दक्षिणोत्तराभ्यां पाणिभ्यां
पाणीसंगृह्यजपति आचार्योमाणवकहस्तयोः
संपुटीकृतयोःसव्यंपाणिमधः कृत्वादक्षिणमुपा
र्यंमाणवकपाणीसंगृह्य संवीध्यमाणवकं इमंमं
त्रंजपेत् ॐदेवस्यत्वासवितुः॰उपनयामिअमुक
गोत्रअमुकामुकशर्मन् भगत्तेहस्तमगृभीत्सविता॰
अमुकगोत्र राचार्यस्तव अमुकामुकशर्मन् अहंचोभावग्रएनं
नेब्रह्मचारिणौ॰ स्वस्तये इतिसर्वं स्वयमेवजपति तत
॰ ऐंद्रीमावृतमावर्त्त॰ वर्त्ते इतिस्वयमुक्त्वामंत्रंवाचयित्वा
प्रदक्षिणमावर्तयित्वा प्राङ्मुखंकरोति ततः दक्षि

गृ.प्रा. णाकक्षांतरेस्वदक्षिणंहस्तंप्रवेशयित्वा ॐ म्मारिष्य
४२ न्तीहृदयस्यप्रियोभूयास्त इतिदक्षिणेनप्रादेशे
नहृदयदेशमभिमृशति उदकोपः न्नतःलक्ष्मी
42 प्रसव्यंपर्यावृत्य अप्रसव्यमप्रदक्षिणं आत्मनोभि
मुखंकृत्वा अन्योन्यस्याङ्गुलिपाणि हृदयेनिधा
यजपति माणवक हृदये हस्तंऊर्ध्वाङ्गुलिंस्थापयि
त्वा ॐ ममव्रते हृदयं· मर्त्ये आत्माधिकस्यसावित्रस्य
ब्रह्मचर्यस्यअमुकगोत्रअमुकामुकशर्मन् इतिज
पति ऐंद्रीमावृत्तेमावर्ते·कर्त्ते न्ध्यैवपर्यावृत्य
प्राङ्मुखंकृत्वा दक्षिणेनप्रादेशेनदक्षिणस्कंधम
न्वारभ्यजपति ब्रह्मचर्यसिरमामिसमार्थे·धानान्त

इतिजप्त्वा पुनरपिपरिखंडशोजपेत् आचार्यः ब्रह्म
चार्यसि असानि इतिमाणवकः आ·समिधमा
धेहि मा·आदधानि आ·अपोशान मा·अश्नाना
नि आ·कर्मकुरु· मा·करवाणि आ·मादिवासु
षुप्थाः मा·नस्वपामि आ· वाचंयछ्रसमिदाधा
नात् मा·यछानि एत्यानेअग्ने·माहिस्वाहा इत्यने
नमंत्रेण माणवकउपविष्टः समिधंजुहोमि न
नत्तूष्णींवाजुहोति ततःसावित्रीप्रदानं संवत्सरे
सावित्रीमन्वाह त्रिरात्रे अन्वहंवा नेदरामेव
अग्नेरुत्तरतः प्राङ्मुखः प्रत्यङ्मुखोगुरुणाशिष्योउ
पविशत्ततः माणावकनालिकेरंगृहीत्वा आचार्यम

ब्र·प्रा· नस्कारं कुर्यात् अधीहि भोः इत्युक्त्वाचार्यः सा
४२ शावकं दिशति ॐकारं प्रयुज्य अथैनं वाचयति
सावित्रीं भो अनुब्रूहि इति तानं वाचयति सर्वक
43 च्चयति अथास्मै सावित्रीमन्वाह तत्सवितुर्वरेण्य
मित्येतां पच्छोर्धर्चशोऽवसानं च पाठयेत् अग्नेः पा
श्चिमतः प्राङ्मुखं ब्रह्मचारिणं उपवेश्य आपो
नाम स्थः सा धत्तः इत्येवमन्त्रावृत्त्या त्रिराचम्य ति
ष्ठन्प्राङ्मुखं आचार्यः स्विष्ठेन प्रत्यङ्मुखाय ॐ स्व
स्ति नो मिमीतां संगमेमहि इति पंचर्चेन दंडं प्रयच्छ
ति वरो दत्तिराग उपायाहं दीर्घमायुरित्यादि दिशां
निर्भक्तं अस्य यजमानस्य जातस्य उपनयनकर्मणः

सम्यक्प्रार्थयेत्कृत्वा॰ तामर्थ्येगांदक्षिणांतानि॰ क्रयेत्
व्यंवाम्याचार्यायतुभ्य॰ दद्दे दक्षिणा॰ यांसिन्या॥
दि प्रदक्षिणामग्निपर्यग्गीय भिक्षणेग्रामं मात्
रंत्येवप्रथमां माणवकोभिक्षार्थमुपवेशयेत्
ॐभवतिभिक्षांदेहि इतिभिक्षांप्रार्थयेत् ॐस्वस्ति
तिप्रतिगृह्णीयात् याचैनंतप्रत्याचक्षीत् आचार्या
यमैतांनिवेदयित्वा आचार्यायमैतंभोः इमैतं
भोः इत्युक्त्वाऽचार्यःकिंचित्तस्मैददाति अनुज्ञातो॥
गुरुणाभुंजीत आचार्यःकन्यानि अहरहःसमि
दाधानं माणवकःबाढं इतिब्रूयात् भिक्षाचरणा
बाढं अधःशय्या [illegible] गुरुशुश्रूषा बाढमितिब्रूये

वृ.स्मा. कंब्रूयात् इतिब्रह्मचारिणो जित्यानि इतिउपरि
४४ ष्टात्तेकं महाव्याहृतिचतुष्टयंजुहुयात् ततः
स्विष्टकृत् उद्वको· ततोभूरादिसप्तकंजुहुयात्
44 प्रायाहंदीर्पसा· चतु· अस्ययजमानस्तनस्यउप
नयनकर्मप्रति·दद भगवत्यःकर्मणिन्नो उपप्र
हृकुशादितंत्रयोश्वंसमापनीयं मांगल्यं वर्द्धापनं
आशीर्वादः भूयसीसंकल्पः इतिउपनयनक
र्म ततःसावित्र्यैवकारयेत् अपोशानप्राराकु
त्रिरुवंभोजने सायंसंध्या अग्निकार्यं सावित्र्य
वमानुरपितृष्येव भुक्तियज्ञात्याक संध्या अग्नि
कार्यंच सर्वसावित्र्यैवकार्यं अध्यानुवाचनस्य

अथ्यसंध्योपासनं अरुणोये सामित्पाणिः संध्यामा
से। नक्षत्राणां पर्शनात् तथारेहह: सावधानेनघ्र
कर्तव्यं ग्रामस्यवास्तुतः प्रागुदीचीदिशंगत्वा अकृ
त्तामित आदित्येउक्तेनविधिना प्राणायामान्कृत्वा
मंत्रेणाचम्य ततः आपोहिष्ठेदर्शनिंद्राणं ततोति
कान्तायांसंध्यायां महाव्याहृतयः सावित्री चप्रसिद्धं
जप्त्वा स्वस्तिनोमिमीता आनोभद्रा कनिक्रदत्त क
यानश्चित्र अबुधमत्ये मावगाम इत्येवमादीनिलो
कप्रसिद्धानि स्वस्त्ययनानि शाकित्तोजपित्वागृह
मागच्छन्त एवंप्रातःप्राङ्मुखवतिष्ठ आमंडलदर्शना
ने तामेवदिशंगत्वा दृश्यमानेष्वेताना रकेशपूर्ववा।

१०· स्ना· मार्जनं कृत्वा प्राङ्मुखस्तावत्तिष्ठेत् यावदादित्योद
४५ यः ततउदिते प्राध्ययनं महाव्याहृतयः सावित्री
स्वस्तिनोमिमीतामित्येवमादि प्राध्ययनमुदिते भव
ति अप्याग्निकार्यं अहरहः सायंप्रातः स्थण्डिले
पंचभूसंस्कारान्कृत्वा अग्निमुपसमाधाय परिस
मुह्य पर्युक्ष्य दक्षिणं जान्वाच्य अग्नये समिधमाह
र्षं· प्रयच्छ स्वाहा एधोस्येधिषीमहि· धेहि· धेहि
स्वाहा समिद्धोमान्समर्च्य· नचस्वाहा एवान्तेअ
ग्ने· माहिस्वाहा अप्यायपर्युक्ष्य अग्निः प्रज्ञां च मे धांत्वा·
संप्रयच्छतु इति अनेन मंत्रेणाग्नेरुपस्थानं कृत्वा
सोपरीतव्रतभार्षेन परिपाटी बृहस्पतिस्तत्संप्रदा

45

वान्तस्तिं त्र्यायुषं जमदग्नेः त्र्यायुषं इत्येतैः।
पंचभिर्मंत्रैः प्रतिमंत्रं ललाटे हृदये दक्षिणस्कंधे वा
मे च ततः पृष्ठे च एतेषु पंचसु प्रदेशेषु भस्मना त्रि।
पुंड्रकान् कृत्वा ततः त्र्यंबकं यजामहे इति मंत्रं च
जपित्वा वक्ष्यमाणेन विधिना गुरून् अभिवादयेत्
अमुकगोत्रः अमुकामुकशर्मा आचार्य अहं भोः
अभिवादयामि एवं ऋषिप्रवरवैष्णान अभिवादनं
कृत्वा अन्यान् अपि वृद्धान् देवतान् मानुषान् वा प्र
बलान् अभिवादयेत् यदि प्रातः अग्निकार्यं न कृतं तेन
तम ध्याह्ने कर्तव्यं चरुभिक्षा नमस्कारः इति अग्नि
अग्निकार्यं अप्यकृता देशांतं अकृतियव्रतीत्य एवं वि
त्र

दृ॰ श्रा॰ शोभनेदिवसेउद्दीदाणिकाकर्मवक्ष्यामः एतस्मिं
४६ दिवसेप्रातःकालेमाणवपिताशिष्योवाचार्योभुक्त्वाततो
46 पराह्णेप्रागुदीचींदिशंगत्वाईशान्यांदिशिस्थंडि
लंकृत्वा आचमनं प्राणायामः स्वस्त्ययनं प्रा
योगः अस्ययजमानस्यजात्यउद्दीदाणिकाकर्मक
र्माहंकरिष्ये उपलेपनोलेखनाद्याज्यभागांत
कृत्वा महाव्याहृतिचतुष्टयंकृत्वा [illegible] आचार्य
अग्न्याविंद्रआदित्येविश्वेभ्युदेवेभु चरितंतेब्रह्म
चर्यमित्यनेनमंत्रेणाचार्यःप्राङ्मुखस्तिष्ठन्
प्रत्यङ्मुखास्तिष्ठतः माणवकंस्पृष्ट्वेति चरितंभोः
इतिमाणवकंकथयति पश्चाद्दक्षेःप्रत्तादावा

र्यस्यप्राङ्मुखोवतिष्ठते ततःआचार्योमाणवकं
प्राङ्मुखंकृत्वा अहतेनवाससाचार्यःप्रदक्षि
णमग्निंत्रिःपरिवेष्टयति यथानयति उपरिष्टा
द्दृष्टाःकृत्वा त्रिरात्रंसमिदाधानंभिक्षाचरणम
धःशय्यांगुरुशुश्रूषांचक्रमकुर्वन्नुवाप्यतोऽप्रमत्तो
ऽन्येदेवकुलेऽग्निहोत्रेवोपवसेत्सच इतित्र्यादिष्टा
त्ति उपरिष्टात्संधिकंमहाव्याहृतिचतुष्टयंकृत्वास्वि
ष्टकृदादित्रितयंसमापनीयं सायंप्रातरस्याग्ना
ग्निकार्यंतकार्यं इतिउद्दीक्षाकाकर्म [illegible]व
९० भक्तियक्त अप्यव्रतादेशानं प्रातःकृत्विप्याङ्ग
६. कार्यंस्थण्डिलंकृत्वा उपविश्य उपवेश्य [illegible]

वृ॰ष्मा॰ मतं प्राणायामः स्वस्त्ययनंप्रयोगः अस्ययजमान
८७ स्यतत्स्यमुक्तियव्रतकर्मकर्माहंकरिष्ये उपले
पनोल्लेखना आज्यभागांतंकृत्वा महाव्याहृति
47 वनस्पतिंकृत्वा उपनयनवत्तासर्वकर्त्तव्यं तथाव
स्त्रंयंतरे यद्यस्याविहितंकर्मयन्मत्रंयाचमेख
लायोदंडोयच्चवमनंतवदस्यव्रतेष्वपि ममव्रते॰
हृदयं॰महं यावत्कालमुक्तियस्यब्रह्मचर्यस्य
इतिविशेषः नसावित्रीमत्वाह सावित्रप्रदानं
नकर्त्तव्यं दंडप्रदानांतमित्येके सम्प्रदायप्रानंत
रंमापोनामत्येत्यादिसर्वप्रकृतवत्समापनीयं
इतिमुक्तियव्रतकर्म अथाकवाचतं शुभोक्तिः

वसेप्रातरग्निकार्यानंतरं तस्मादग्ने रुत्तरतस्त्वा
तुडुहृणोमयेनजलाधारमर्थ्यंकुंभंकृत्वा ततो॥
पुत्रस्ततः आचार्यैर्ब्रह्मचारिणा यथ्या नम्रुपवि
ष्टतः अभिवादनाधिकेयथ्याविधिकृतेआ॥
चार्यएवंवाचयति सावित्रींभो २ अनुब्रूहीत्या
दिप्रकारेणाज्ञा प्रत्युक्तांकृत्वा ततआचार्यस्त्वाग्नि
मीलेत्येतस्यसूक्तस्यमधुछंदाग्निर्गायत्रीअनु
वाचनेविनियोगः तस्यैवप्राधान्यस्मृततः
ॐअग्निमीलेः नमं शतपाठयति एवंसर्वेषांसू
क्तानामाद्यांघ्रंश्चैवंपाठयति भोजनार्थाकृयथा
शक्तिमकृत्सकृदेवपाठयेत् ततअभ्यासंकारयेत्

द॰श्रा॰ एवंसमाम्नायांसंहितायांतास्मिन्महनिब्राह्मणवाचिता
४८ उपचारः गृहानुपविशेत् ततः अपराह्णे ओं अन्वाह
48 धानाभिन्नादेहि इत्यक्षयवानभ्याधायित्वा उपले
पनोल्लेखनाद्याज्यभागान्तंकृत्वा आज्याहुतिर्ध
मैता एकस्त्वेराधानानामभिघारः अग्नेवापाणि
नाकुर्यात् सदसस्पतिमद्भुतमिति प्रत्यृचंसक्तकशेष
णाकुर्यात् भतेनाचार्यस्वस्तिवाचयेत् पुरावाहं
दीर्घ॰ शांतिर्भवतु अस्य अहनिधानाहोमांगत्वे
स्वस्तिवाचनकर्मणः प्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं इमानभुतान्
आचार्यायतुभ्य महंसंप्रददे एवंप्रयोगः ततः स्वि
ष्टकृदादितंत्रशेषंसमापनीयं इत्यनुवाचनानंतरं

अत्रत्त धाता होमकर्मसमाप्तं ततः शाखारंप्राति
कं उपनिबद्धं एतानि सांवत्सरिणी व्रतानि यथो
क्तानि कृत्वा सावित्र्यश्चक्रियया यो त्रिरात्रं द्वादश
रात्रं संवत्सरं आचार्यश्चेष्टा इति पक्षचतुष्टयं ति
द्विरं शाखारआतिकोपनिबद्ध सांवत्सरिकाः
शाखारं त संवत्सरं उदीक्षणिकां कृत्वा ततः प्रमा
तेउपनयनवसर्वकर्त्तव्यं ममत्र नरस्य स्यमंत्रस्या
नेनक्रमं सांवत्सरिकास्यशाकस्य ब्रह्मचर्यस्य
देवदत्त इति विशेषः शेषं स्वक्रियवत्कर्त्तव्यं इति शा
कावृत्त अथ व्रातिकवृत्त तत्र संवत्सर व रेतःसांसंव
त्सरे उक्त विधिना उद्दीक्षणिकां कृत्वा ततः प्रमाते उप

बृ॰ श्रा॰
४९

४५

नयनवत्सर्वकर्मकर्त्तव्यं अयंतु विशेषः समाव
र्त्तनस्यस्थानेत्वस्यां नैलक्रामहासांवत्सरिकस्यव्रा।
त्तिकस्यब्रह्मचर्यस्यदेवव्रत इति विशेषः शाक्वर
व्रतकर्मशेषंसमापनीयं इतिव्रातिकव्रतं अथोप
निषदं तदपिसांवत्सरिकं पूर्णेसंवत्सरेउक्तविधिना
उद्दीक्षणिकंकृत्वाततः प्रभाते उपनयनवत्सर्वकर्म
कर्त्तव्यं अयंतुविशेषः शेषंव्रातिकवत्कर्मसमा
पनीयं गृहंप्रविश्य समावर्त्तनंकुर्यात् पूर्णेकाले
चरितेब्रह्मचर्येशापोवाहिस्यत्यांतेवेदेसच्छैरहस्यस्ना
वयिष्यन्कालानियमंचादेशेनसमनीयेत् इतिशा
क्वरव्रातिकोपनिषदन्कर्माणिसमाप्तानि अथातो

दंडनियमानांतरागमनंकुर्यादात्मनोदंडस्यच कस्य
चिदवकाशोगमनार्थं नेदृश: अथचेद्दंडमेखलो
पवीतानामन्यतमच्छिशीर्यतेछिन्नवातस्यकात्या
यश्चित्तं पडुका हरण्यस्य मेखलाचेद्दसंधेयाभवत्य
न्यांकृत्वा तूष्णीपरिधायब्रह्मचानुमंत्रयेत् मेध्यामे
विभावज्ञे · गोपायतोजीवसेजानवेदश्रत्यैनोस्तिभि
मंत्रैर्मेखलामन्यांकृत्वातूष्णींपरिधायब्रह्मचारी
स्वयमेवानुमंत्रयेत् पूर्वोवायदिदंडोभिद्येत नश्येत
वा अभिव्ययस्यचान्यतेनमंत्रेणाायगयोल्कामन्यदंड
गृहीत्वा स्वस्तिनोमिमीतामितिनिपंचवर्गजपति अ
थमेखलायज्ञोपवीतयो: अन्यमरच्छिन्नेन तांचि

वृ॰श्रा॰ दंडमित्यनेनमंत्रेणाग्रंथिंकृत्वा स्वात्मनोभिमी
५॰ तान्मिति पंचर्वंजपति उपवीतंचदंडेव ध्नाति नव
60 प्येतत्र त्रुटितंयष्यामेखलामजिनंच यावच्छुक्ति
याद्ः अन्यत्तस्यव्रतस्यपरिसमाप्तिः ततोव्रत
समाप्तौदंडमेखलाजिनयज्ञोपवीतानि नहित्वे
हत्वामित्यनेनमंत्रेणाप्सुउद्धकुर्यात् अन्येनवा र
सशब्द ॐकार पर्यायः यज्ञोपवीतंदंडंचमेखला
माजिनंतष्या जकुपादक्षद्वत्रैस्तुरोवाक्तराक्चार
सेनवा अथसमावर्त्तनकर्मवक्ष्यामः समाव
र्त्तनकर्म नवश्वैयुक्तीहाणिकोक्त्वा प्रातःका
लेगणापतिपूजनं मातृस्थापनं वसोर्द्धारा शा

क्रिप्त्राङ्कं ततः स्थंडिलं कृत्वा आचमनं प्राणाया
मः स्वस्त्ययनं प्रयोगः अस्य यजमानस्तत्तस्य समा
वर्त्तनकर्मकर्माहं करिष्ये पंचभूसंस्कारान्कृत्वा
अग्निस्थापनादिकं आज्यभागान्तं कृत्वा प्रस्ता
संतकं महाव्याहृतिचतुष्टयं कृत्वा आनडुहमित्र
तोनास्मिन्नुपवेश्य केशश्मश्रूणि चापयति लोमन
खानि च ततः ब्रह्मचारिणां आनडुहे चर्मणि उप
वेश्य शिखां वर्जयित्वा क्षौरं कृत्वा स्नानमाचम्य ति
मार्द्रवसनं गृहीत्वा व्रीहियवैस्तिलसर्षपैरपामार्गैः
सदापुष्पैर्भिस्त्युहाप्य एतानि सर्वाणि एकीकृत्वा
पेषयित्वा वर्यो कोऽउद्वर्त्तनं कारयित्वा आपोहिष्ठेति
त्रृचैः

51

नाभिषिच्य आपोहिष्ठेति नवर्चेन सूक्तेन प्रत्यृचं
उदकुंभाद्ब्रह्मचारिणो मूर्द्धनि निषिच्य लौकिकास्त
पनं कारयित्वा मौंजीउर्द्ध्व विभागेन पृथक्कृत्वा
अलंकृत्य युवं वस्त्राणीत्यनेन मंत्रेण वस्त्रयुग्मं परि
धाय अधरं वास उत्तरं च मंत्राहृत्य आप्यास्मेनिष्कं व
ध्नाति तिलकं कारयित्वा पूर्वमुपवीतं कृत्वा जिनं च
त्यक्त्वा यज्ञोपवीतं दंडं बध्नाति उपवीतेन धारयि
त्वा आयुष्यं वर्चस्यमित्यादिना एकादशर्चेन सूक्ते
न स्कवर्णां बध्नाति ममाग्ने वर्च इति सूक्तेन शिरोवेष्ट
यति अहंरहयहना येति छत्रं आरोहतेत्युपानहौ
दीर्घत्ते अस्तंकुशा इत्यपामार्ग चावैणवं दंडं गृह्णाति

प्रतिलीनस्तदहरासीत वनस्पतेर्वीजंगः शासे स्कंधाए
नाभ्यामस्तभ्यां रथमारोहेत्प्रथमं दक्षिणेन पादेन
ततो वामेन यथासंख्यं यत्रैनं गवा वा पशुना वा अ
र्हयेयुस्तत्पूर्वं मध्यपतिष्ठेतायत्रैनमुपास्थितं आचा
र्यो दयो वा धवाश्च गवा वा पशुना वा ऐंद्राग्नेनम धु
पर्केनार्हयेयुः न त्वहं पूर्वं गंतव्यं गोभ्यो वा समावर्ते
न फलवतो वा वृक्षात् गोभ्यः सकाशात्फलवतो वृ
क्षात् पर्यावर्तेत अर्घदायिनामभावे इंद्रश्लोकस्तवनिद्र
विरामनिधेहि स्योनाश्च पृथिवि भवेत्यवरोहेत्प्रथम
यादक्षिणेन पश्चिमेनाक्षिणी यथा वामेन ईप्सितमन्नं
तदहर्भुंजीत आचार्याय वस्त्रयुगं दद्यादुष्णीषं मणिं
कुंडलं दंडोपानहं [illegible] सर्वमाचार्याय दद्या

वृ॰ श्रा॰ न्त इत्यादिसर्वंपर्य्यंतंकं कृत्वा रथमारुह्यगत्वा ।
५२ पुनर्गृहमागते मांगल्यंवर्द्धापनं आशीर्वादश्चकृ
त्वा उपरिष्टात्संतकं महाव्याहृतिचतुष्टयंकृत्वा
ततः स्विष्टकृतः उदको ततोभरादिसप्तकं जु ।
52 हुयात् पुंराया हदीर्घमायुः प्रांपनिर्भवतु अस्य
यजमानस्यजन्यस्यसमावर्त्तनकर्मणः प्रतिष्ठासि
द्ध्यर्थंहिरण्यं दद्दे भगवान्य यंत्रो उपग्रहकुशा
दिन्तंचशेषसमापनीयं ततोयज्ञोपवीतंदंडादि
कंसर्वंनाहिलितत्रमित्रचापराधेनवाजलेनकु
यात् इतिसमावर्त्तनसमाप्तं शुभमस्तु सं॰ ६६फ २॰

२३-१--४६
२२--११-४६

